

Saamenkielisten palveluiden saatavuus eräiden Suomen ja Ruotsin viranomaisten verkkosivustoilla

Lida Kerokoski

Pro gradu -tutkielma

Kieliasiantuntijuuden tutkinto-ohjelma, suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuussa 2024

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Kieliasiantuntijuuden tutkinto-ohjelma, suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Iida Kerokoski

Saamenkielisten palveluiden saatavuus eräiden Suomen ja Ruotsin viranomaisten verkkosivustoilla

Sivumäärä: 68

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen eräiden Suomen ja Ruotsin viranomaisten verkkosivustoillaan tarjoamia saamenkielisiä palveluita. Monilla viranomaisilla on sekä Suomessa että Ruotsissa laissa säädetty velvollisuus saamenkielisten palveluiden järjestämiseen. Tutkielmani kannalta keskeistä on, miten saamenkielisten oikeudet omakielisiin palveluihin toteutuvat viranomaisten verkkosivustoilla.

Olen kerännyt aineistoni havainnot viranomaisten verkkosivustoilta maalis-huhtikuun 2024 aikana. Olen pyrkinyt valitsemaan aineistooni viranomaisia, joiden vertaileminen Suomen ja Ruotsin kesken on mahdollisimman helppoa. Mukana on saamelaisten perinteiseen asuinalueeseen kuuluvia kuntia, muita kaupunkeja, valtiollisia viranomaisia sekä Suomen ja Ruotsin saamelaiskäräjät.

Aineistoni perusteella on ilmeistä, että viranomaiset toteuttavat saamenkielisiä verkkopalveluita hyvin vaihtelevin tavoin. Verkkosivustot voivat olla yhtä käyttökelpoisia niin valtakielellä kuin saameksikin, tai saamenkieliset puhujat on huomioitu vain muutaman tekstin käännöksin. Osa viranomaisista ei tarjoa ollenkaan saamenkielisiä palveluita verkkosivustoillaan. Lainsäädännöllä näyttää olevan vaikutusta asiaan.

Toiveeni on, että tämän tutkielman tulokset vanhenevat nopeasti viranomaisten kehittäessä saamenkielisiä palveluitaan yhä monipuolisemmiksi. Parhaassa tapauksessa vertailu kahden maan ja usean viranomaisen välillä voi tarjota saamenkielisiä palveluita suunnitteleville näkökulmia laadukkaiden palveluiden tuottamiseen.

Avainsanat: saamelaiset, saamenkieliset, saamen kieli, vähemmistökielet, kielipolitiikka

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Käsitteistä	7
1.2	Aiempaa tutkimusta ja selvityksiä	8
2	Kielipolitiikkatutkimus	10
2.1	Kielipolitiikka	10
2.2	Kielipolitiikan tutkimushistoriaa	11
2.3	Kielten elinvoimaisuudesta	12
3	Saamen kielet Suomessa ja Ruotsissa	14
4	Saamen kieliä koskeva lainsäädäntö Suomessa ja Ruotsissa	16
4.1	Saamen kieliä koskeva lainsäädäntö Suomessa	16
4.2	Saamen kieliä koskeva lainsäädäntö Ruotsissa	18
4.3	Suomen ja Ruotsin lainsäädännön vertailua	20
5	Aineisto	22
5.1	Aineiston esittely	22
5.2	Tutkimusmenetelmä	25
6	Aineiston käsittely	27
6.1	Sosiaaliturvasta vastaavat viranomaiset	27
6.1.1	Kansaneläkelaitos	27
6.1.2	Försäkringskassan	29
6.1.3	Vertailua Kansaneläkelaitoksen ja Försäkringskassanin välillä	30
6.2	Veroviranomaiset	31
6.2.1	Verohallinto	31
6.2.2	Skatteverket	32
6.2.3	Vertailua Verohallinnon ja Skatteverketin välillä	33
6.3	Syrjintää ehkäisevät viranomaiset	33
6.3.1	Yhdenvertaisuusvaltuutettu	33
6.3.2	Diskrimineringsombudsmannen	34
6.3.3	Vertailua syrjintää ehkäisevien viranomaisten välillä	35

6.4	Poliisit	35
6.4.1	Poliisi	35
6.4.2	Polisen	37
6.4.3	Vertailua Poliisiin ja Polisenin välillä	38
6.5	Pääkaupungit	38
6.5.1	Helsingin kaupunki	38
6.5.2	Tukholman kaupunki	39
6.5.3	Vertailua Helsingin ja Tukholman kaupunkien välillä	39
6.6	Saamelaisalueen kunnat ja Oulun kaupunki	40
6.6.1	Enontekiön kunta	40
6.6.2	Inarin kunta	40
6.6.3	Utsjoen kunta	42
6.6.4	Sodankylän kunta	43
6.6.5	Oulun kaupunki	43
6.6.6	Uumajan kunta	44
6.6.7	Luulajan kunta	45
6.6.8	Arjeplogin kunta	46
6.6.9	Kuntien vertailua	46
6.7	Saamelaiskäräjät	47
6.7.1	Saamelaiskäräjät	47
6.7.2	Sametinget	48
6.7.3	Vertailua saamelaiskäräjien välillä	49
7	Pohdintaa	50
8	Lopuksi	57
Lähteet		58
Aineistolähteet		58
Muut lähteet		63

1 Johdanto

Saamen kielillä on erityinen asema sekä Suomessa että Ruotsissa. Kielet ovat kummassakin maassa vähemmistökieliä, joilla on erityisiä, lain turvaamia oikeuksia. Saamenkielisten kielellisistä oikeuksista säädetään Suomessa saamen kielilaissa ja Ruotsissa kansallisia vähemmistöjä ja vähemmistökieliä käsittelevässä laissa, jota myöhemmin kutsun Ruotsin vähemmistökielilaiksi. Sekä Suomessa että Ruotsissa saamenkielisillä on oikeus asioida saameksi virastoissa ja sairaalassa tietyillä maantieteellisillä alueilla. Suomessa tätä aluetta kutsutaan saamelaiden kotiseutualueeksi ja Ruotsissa saamen kiel(t)en hallintoalueeksi.

Lailla voidaan pyrkiä turvaamaan tiettyjä oikeuksia, mutta käytännössä kielten käyttöön virallisissa yhteyksissä vaikuttavat monet muutkin asiat. Jos halutaan kirjoittaa hallinnollisia tekstejä, kielellä on oltava kirjoitettu muoto, jota puhujat ymmärtävät. Lisäksi tarvitaan ihmisiä, jotka osaavat kääntää tekstejä vähemmistökielille, sekä rahaa työn mahdollistamiseksi. Resurssien rajallisuus korostuu pienissä kieliyhteisöissä, kun työtä riittäisi mutta tekijöitä ei ole loputtomasti.

Internetin kautta saatavan tiedon merkitys korostuu digitalisoituvassa maailmassa. Sekä valtakielen että vähemmistökielten puhujat hoitavat internetin kautta monia yhteiskunnallisia asioita: täyttävät veroilmoituksia, hakevat sosiaaliturvaetuksia ja hankkivat tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Yhä useampien palveluiden siirtyessä digitaaliseen muotoon kasvaa myös tarve tekstipohjaiselle tiedon jakamiselle. Erityisesti puhujamäärältään pienempien saamen kielten kuten inarinsaamen ja kolttasaamen kohdalla joka alan ammattilaisia voi olla vaikea saada tarpeeksi, jotta kielelliset oikeudet täytyisivät lähipalveluiden muodossa. Virastoissa ei välttämättä ole paikalla tulkkeja juuri silloin, kun asiakas haluaisi asioitaan hoitaa, ellei tulkkia erikseen tilata paikalle. Käännöstekstien myötä palvelua voi saada aika- ja paikkariippumattomasti verkossa.

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen, paljonko ja millaisia verkkopalveluita valtion eri viranomaiset tarjoavat saamen kielillä Suomessa ja Ruotsissa. Teen havaintoja siitä, millä saamen kielillä palveluita on saatavilla, ja vertailen tilannetta eri viranomaisten sekä Suomen ja Ruotsin välillä. Valtion viranomaisten lisäksi tarkastelen joidenkin kuntien sekä Suomen ja Ruotsin saamelaiskäräjien verkkosivustoja.

Internetin kautta saatavia palveluita ovat esimerkiksi verkkosivut, sähköposti ja sosiaalisen median palvelut. Tässä tutkielmassa keskityn erityisesti verkkosivustoihin ja siihen, mitä in-

formaatiota ne tarjoavat saamenkielisille käyttäjilleen. On syytä olettaa, että kaikista valtakielellä saatavilla olevista palveluista vain osa on käännetty saamen kielille. Koska pohjoissaame on puhujamäärältään suurin saamen kieli, lähtöoletukseni on ollut, että pohjoissaameksi on saatavilla enemmän digitaalisia palveluita kuin puhujamäärältään pienemmällä saamen kielellä. Suomen osalta tätä tukevat oikeusministeriön vuonna 2021 kokoamat tiedot: Esimerkiksi Suomen Verohallinnon verkkosivuilla oli tietoa sekä pohjoissaameksi, inarinsaameksi että kolttasaameksi, mutta tärkeitä lomakkeita ainoastaan pohjoissaameksi. Poliisin, Rajavartiolaitoksen sekä Lapin aluehallintoviraston verkkosivuilla oli tuolloin saatavilla tietoa ainoastaan pohjoissaameksi. (Arola 2021: 22–23.)

Aineistolähtöisen tutkimukseni tarkoituksena on vertailla, miten eri saamen kielten asema vaihtelee viranomaisten kesken ja miten erilaiset lakiin kirjatut oikeudet vaikuttavat saamenkielisten verkkopalveluiden saatavuuteen vuoden 2024 Suomessa ja Ruotsissa. Tutkielmani kannalta olennainen kysymys on, mitä palveluita saamen kielille on käännetty, ja mille saamen kielille palveluita on käännetty. Verkkosivustoista koottua aineistoa käsitellessäni kiinnitän huomiota myös siihen, neuvotaanko palveluiden käyttäjälle, mistä saada sellaisia saamenkielisiä palveluita, joita verkkosivusto ei tarjoa. Tässä tutkielmassa en keskity tarkastelemieni tahojen viestintään sosiaalisessa mediassa.

Valtiollisista viranomaisista käsittelen sosiaaliturvasta vastaavien viranomaisten, veroviranomaisten, yhdenvertaisuusvaltuutettujen sekä poliisin sivustoja. Kunnista mukana ovat pääkaupunkien Helsingin ja Tukholman lisäksi Suomesta Oulun kaupunki sekä saamelaisalueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin, Utsjoen ja Sodankylän kunnat, Ruotsista Uumajan, Luulajan sekä Arjeplogin kunnat. Otan vertailuun mukaan myös kummankin maan saamelaiskäräjät, sillä uskon saamelaiskäräjien huomioineen verkkopalveluidensa kehittämisessä kokonaisvaltaisimmin mahdollisimman suuren osan saamenkielisten tarpeista. Olen pyrkinyt löytämään viranomaistahoja, jotka olisivat mahdollisimman vertailukelpoisia Suomen ja Ruotsin kesken. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut olen jättänyt tutkielmasta pois, sillä niitä järjestävät Suomessa ja Ruotsissa eri tahot: Suomessa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävistä vastaavat hyvinvointialueet, kun taas Ruotsissa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut kuuluvat aluehallinnolle. Aluehallinnolla on kuitenkin myös muita velvollisuuksia, kuten aluesuunnittelu ja seudullisen joukkoliikenteen järjestäminen.

Vaikka keskityn tutkielmassani nimenomaan saamenkielisiin palveluihin, teen huomioita myös Ruotsin suomenkielisistä palveluista. Ruotsissa vertailu suomen ja saamen kesken on

suhteellisen mielekäästä, sillä molemmat ovat lain tunnustamia kansallisia vähemmistökieliä, joilla on monia erityisoikeuksia esimerkiksi maahanmuuttajakieliin verrattuna. Suomessa ruotsilla ja saamalla on keskenään hyvin erilainen asema. Koska ruotsi on Suomen toinen kansalliskieli ja viranomaisten tulee tarjota yhdenvertaiset palvelut sekä suomen- että ruotsinkielisille, kommentoin Suomen viranomaisten ruotsinkielisiä palveluita vain vähän.

Kaikki saamen kielet ovat Unescon luokituksen mukaan uhanalaisia. Kielenelvytyksen ja kielisten oikeuksien toteutumisen kannalta on tärkeää, että olemassa olevia kielilakeja noudatetaan ja niiden edellyttämät kielen käyttömahdollisuudet toteutuvat. Suomen saamen kielilaissa saamen kielellä tarkoitetaan käytetystä kielestä tai pääasiallisesta kohderyhmästä riippuen pohjois-, inarin- tai koltansaamea. Ruotsin vähemmistökielilaissa saamen kieliä ei eritellä ollenkaan. Kumpikin muotoilu saattaa johtaa siihen, että kielilakien vaatimukset nähdään täyttyneiksi, jos tietoa on saatavilla edes yhdellä saamen kielellä. Todennäköisesti tämä kieli on pohjoissaame, joka on sekä Suomessa että Ruotsissa puhujamäärältään suurin saamen kieli ja jolle on todennäköisesti helpointa löytää auktorisoituja kääntäjiä. Ennako-oletukseni oli, ettei Ruotsin pienimmillä saamen kielillä piitimen- tai uumajansaamalla juuri ole tarjolla tietoa, sillä kummallakin on vain joitain kymmeniä puhujia ja kielten ortografiat ovat vain muutamia vuosia vanhoja.

Luvussa 2 kerron yleisesti kielipolitiikasta ja tutkimusalan historiasta. Luvussa 3 esittelen Suomessa ja Ruotsissa puhuttavat saamen kielet. Luvussa 4 esittelen tutkielmani kannalta olennaisin osin Suomen ja Ruotsin saamelaisia ja saamen kieliä koskevan lainsäädännön. Luvussa 5 esittelen aineistoni ja sen käsittelyssä käyttämäni menetelmän. Luvussa 6 käyn läpi aineistoksi valitsemieni viranomaisten verkkosivustot ja teen havaintoja niiden saamenkielille suunnatuista palveluista. Luvussa 7 analysoin havaintojani. Luvussa 8 kokoan päätelmäni ja pohdin tulevia tutkimusmahdollisuuksia.

1.1 Käsitteistä

Käytän tutkielmassani synonyymisesti käsitteitä *saamen kieli* ja *saamen kielet* tilanteissa, joissa ei ole olennaista, onko kyse yhdestä vai useammasta saamen kielestä. Esimerkiksi käsittelemilläni Suomen viranomaisilla on saamen kielilain mukaan velvollisuus tarjota palveluita saamen kielellä, joka tilanteesta riippuen tarkoittaa pohjoissaamea, inarinsaamea tai koltansaamea. *Saamenkielisellä* tarkoitan kaikkia, jotka haluavat tai joiden tarvitsee asioida viran-

omaisten kanssa saameksi. Sillä, onko saame henkilön ensikieli, virallinen äidinkieli tai parhaiten osaama kieli, ei ole merkitystä.

Pyrin välttämään käsitteen *saamelainen* käyttöä muulloin kuin tilanteissa, joissa viitataan saamelaisuutta määrittäviin lakeihin tai siihen, kenelle viranomaiset kertovat kohdistaneensa saamenkieliset palvelunsa. Kerron Suomen ja Ruotsin lainsäädännön saamelaismääritelmistä tarkemmin lainsäädäntöä käsittelevässä luvussa 4. Käytän käsitettä *saamelaisalue* puhuessani sekä Suomen saamelaisten kotiseutualueesta että Ruotsin saamen kielten hallintoalueesta.

Verkkosivulla tarkoitan tietyn *verkkosivuston* (esim. kela.fi) yksittäistä sivua (esim. kela.fi/henkilöasiakkaat). Sivuston kieli on saame, kun koko sivusto valikkoineen ja (useimpine) linkkeineen on saameksi. Sivun kieli on saame, kun kyseinen sivu on saatavilla saamen kielellä mutta muu sivusto pysyy *valtakielisenä* eli Suomessa suomenkielisenä ja Ruotsissa ruotsinkielisenä. *Palvelulla* tarkoitan kaikkea viranomaisen tarjoamaa verkkosisältöä, esimerkiksi tietoa, ohjeita, lomakkeita, yhteystietoja, sekä puhelimitse ja sähköpostitse tarjottavia palveluita. Palveluita ovat myös muut viranomaisten palvelut, kuten kuntien järjestämä varhaiskasvatus sekä asiointi verotoimistolla.

Jotta lukijan olisi helppo ymmärtää, milloin puhun Suomen ja milloin Ruotsin viranomaisesta, käytän Ruotsin viranomaisista ruotsinkielisiä nimiä. Esimerkiksi Suomen veroviranomaisesta käytän nimeä *Verohallinto*, Ruotsin veroviranomaisesta nimeä *Skatteverket* suomenkielisen nimen *Verovirasto* sijaan. Samoin sosiaaliturvasta huolehtivat viranomaiset ovat Suomessa *Kansaneläkelaitos* (tai lyhyemmin *Kela*) ja Ruotsissa *Försäkringskassan* suomenkielisen *Vakuutuskassan* sijaan. Poikkeuksen tähän tuovat Ruotsin kunnat, joista käytän suomenkielisiä nimiä (*Tukholma*, *Uumaja*), sillä riskiä sekaannukseen tuskin on. Käytän samaa ratkaisua myös Suomen ja Ruotsin saamelaiskäräjistä puhuessani: Suomessa *Saamelaiskäräjät*, Ruotsissa *Sametinget*. Tietyn maan viranomaisesta puhuessani kirjoitan viranomaisen nimen isolla alkukirjaimella selkeyden vuoksi: *Poliisi* on Suomen poliisiviranomainen, *poliisi* yleisnimi oikeus- ja yhteiskuntajärjestystä valvovalle viranomaiselle, jollainen on sekä Suomessa että Ruotsissa. Samoin sekä Suomessa että Ruotsissa on *saamelaiskäräjät*, mutta Suomessa toimivaan itsehallintoelimeen viitataan nimellä *Saamelaiskäräjät*.

1.2 Aiempaa tutkimusta ja selvityksiä

Suomessa asuvien saamenkielisten kokemuksia saamenkielisistä palveluista ja kielellisten oikeuksiensa toteutumisesta selvitetään neljän vuoden välein toteutettavien saamebarometrien

avulla. Barometrien julkaisusta vastaa oikeusministeriö. Viimeisin saamebarometri on vuodelta 2020. Tuolloin kyselyyn vastasi 291 täysi-ikäistä henkilöä, joiden äidinkieli väestökisteritiedoissa on jokin saamen kielistä. Otos edustaa noin viidesosaa kaikista saamenkielisistä, joille kysely lähetettiin. (Arola 2021.) Myös Saamelaiskäräjät seuraa kielitilannetta ja julkaisee aiheesta selvityksiä ja lausuntoja.

Ruotsissa saamenkielisten oikeuksien toteutumisen seuraamisesta vastaa Sametinget. Sametingetin alaisuudessa toimiva saamelainen kielikeskus tuottaa vuosittain tilannekatsauksia (*lägesrapporter*) saamen kielten tilanteesta Ruotsissa. Tilannekatsauksissa tarkastellaan Sametingetin kielipoliittista strategiaa, käytössä olevia kielellisiä resursseja, koulutusta sekä saamenkielistä mediaa.

Ajantasaisen katsauksen uralilaisten kielten kielenelvytykseen ja uhanalaisuuteen tarjoaa Pasanen, Laakson ja Sarhimaan artikkeli ”The Uralic Languages – Endangerment and revitalization” (2022). Todal (esim. 2006) on tutkinut erityisesti Norjassa puhuttujen saamen kielten tilannetta. Inarinsaamen kielitilannetta ovat tarkastelleet ainakin Pasanen (2015) sekä Olthuis (2003). Eri maiden viranomaisten saamenkielisiä palveluita vertailevaa tutkimusta tai selvitystä ei juuri ole. Pasanen ym. (2022: 71) toteavat, että maiden väliset käytänteet ja lainsäädäntö voivat olla varsin vaikeasti vertailtavissa. Euroopan neuvoston tasolla asiantuntijakomitea tekee selvityksiä sekä kehitysehdotuksia vähemmistökielten tilasta eri jäsenmaissa. Selvityksessä tarkasteltavat asiat ovat samoja jäsenmaasta ja kielestä riippumatta, mikä mahdollistaa eri maiden tilanteiden vertailun. Saamen kielten osalta vertailu eri maiden välillä on kuitenkin hankalaa: siinä missä Suomessa tarkastellaan erikseen pohjoissaamen, inarinsaamen ja kolttasaamen tilannetta, Ruotsissa tarkastellaan epäselvästi vain saamen tilannetta. Selvitysten kriteerit eivät myöskään ole juuri muuttuneet 90-luvulta: vähemmistökielten asemaa arvioidaan esimerkiksi sen perusteella, ilmestyykö kielellä sanomalehti viitenä päivänä viikossa, samalla kun monet internet-arjen kysymykset jäävät huomiotta. (Ylikoski, suulliset kommentit 2024.)

2 Kielipolitiikatutkimus

2.1 Kielipolitiikka

Kielipolitiikka tutkimusalana tarkastelee kielen rakenteeseen, käyttöön ja omaksumiseen vaikuttavia toimintoja. Kielipolitiikkaa ovat esimerkiksi viralliset kieliin vaikuttavat säädökset, kuten kielilait, sekä epäviralliset käytänteet, jotka vaikuttavat siihen, mitä kieltä tietyssä yhteydessä voi käyttää. (Johnson 2013: 9.) Tässä tutkielmassa tarkastelen saamen kieliä koskevien kielipoliittisten ratkaisujen vaikutusta viranomaisten tarjoamiin saamenkielisiin verkkopalveluihin.

Kielipolitiikka asettuu tutkimusalana sosiolingvistiikan ja soveltavan kielitieteen välimaastoon. Kielitieteilijöiden lisäksi eri kielten kielipoliittista tilannetta tarkastelevat erilaisten selvitysten tekijät sekä kielipoliittisten linjausten toteutumisesta vastaavat tahot. Esimerkiksi Ruotsissa Sametingetin tehtäviin kuuluu seurata, miten kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien saamelaisten kielelliset oikeudet toteutuvat. Suomessa saamenkielisten kielellisiä oikeuksia seuraa muun muassa oikeusministeriö saamebarometreissaan.

Vakiintunut englanninkielinen käsite kielipolitiikalle on *language policy*, jonka voi kääntää myös kielikäytännöksi tai -linjaukseksi. Laajimmillaan käytänteet voivat sisältää kaiken kielen sekä kielen ja rekisterin valintaan liittyvän päätöksenteon: saako englanninopettajan antamat kotitehtävät kirjoittaa ruotsiksi, saako ruokapöydässä kiroilla tai saako suomalainen puhua saamea (ks. Johnson 2013: 8). Yleensä kielipolitiikasta puhuttaessa tarkoitetaan rajatumpaa ilmiötä, joka voidaan jakaa kolmeen osaan: kielen statuksen suunnittelu, kielen kehittäminen eli korpussuunnittelu sekä kielenopetuksen suunnittelu eli kielikoulutuspolitiikka. Statuksen suunnittelu sisältää esimerkiksi kieltä koskevien lakien säätämistä, korpussuunnittelu taas kieliopin dokumentoimista, kirjoitusjärjestelmän luomista, kielenhuoltoa ja sanakirjojen laatimista. Kielikoulutuspolitiikalla voidaan vaikuttaa kielten opettamiseen äidinkielenä tai toisena tai vieraana kielenä. (Sorjonen ym. 2010.)

Kotimaisten kielten keskus Kotus nostaa kielipolitiikan neljänneksi osaksi kieliteknologian, joka vaikuttaa siihen, missä määrin omakieliset sähköiset järjestelmät ovat kieliyhteisön saatavilla (Kotus: Kielipolitiikka). Esimerkiksi lomakkeiden sähköinen täyttö saameksi on mahdollonta, jos järjestelmä ei tue saamenkielisiä aakkosia. Tietokoneiden ja internetin käyttöönotolla on ollut merkittävä vaikutus kielivalintoihin ja kielen käyttöön. Nykyteknologia on myös luonut moniin kieliin uutta sanastoa ja mahdollistanut kommunikoinnin uusilla mene-

telmillä. (Ricento 2006: 20–21.) Kielten aseman seuranta huomioi tämänkaltaiset muutokset vaihtelevasti (ks. luku 1.2).

Kielipoliittisilla ratkaisuilla voi olla suuria vaikutuksia yksilön arkeen. Kielipolitiikalla voidaan vaikuttaa siihen, mitä kieltä puhuja eri tilanteissa käyttää. Tietty kieli voidaan nähdä toista parempana esimerkiksi koulussa, työpaikalla, viranomaisten kanssa asioidessa tai perheen kesken. (Ricento 2006: 20–21.) Jos esimerkiksi saamenkielisen palvelun saaminen suomalaiselta viranomaiselta vaatii asiakkaalta enemmän aikaa ja vaivaa kuin suomenkielisen palvelun saaminen, kynnys saamenkielisen palvelun käyttöön kasvaa. Vähemmistökielinen asiakas voi pelätä, että kielen valinnalla on vaikutusta palvelun laatuun tai että häntä syrjitään, jos hän haluaa palvelua vähemmistökielellä.

2.2 Kielipolitiikan tutkimushistoriaa

Kielipolitiikan tutkimusalan synty ajoittuu 1960-luvulle, jolloin kielitieteilijät pyrkivät dokumentoimaan alkuperäiskansojen kieliä sekä ratkaisemaan kielellisiä ongelmia alueilla, joihin kolonialismi oli vaikuttanut. Norjalaistaustainen kielitieteilijä Einar Haugen otti tuolloin käyttöön termin *kielisuunnittelu* (*language planning*), jota voidaan pitää kielipolitiikan edeltäjänä. Haugen määritteli kielisuunnitteluksi oikeinkirjoituksen, kieliopin ja sanaston kehittämisen, jolla pystytään hänen mukaansa paitsi dokumentoimaan mennyttä ja nykyhetkeä, myös vaikuttamaan kielen tulevaisuuteen. Nykyisin Haugenin kielisuunnitteluksi kutsumaa toimintaa nimitetään yleensä *korpusuunnitteluksi*. Siinä missä osa kielisuunnittelijoista keskittyi korpusuunnitteluun, osa kiinnostui kielen asemaan vaikuttamisesta. Statussuunnittelu tarkastelee eri kielten yhteiskunnallista tilannetta, kuten valtioiden virallisia kieliä tai sitä, millä kielillä on saatavilla opetusta. (Haugen 1961: 423; Johnson 2013: 27–28.)

Varhaista kielisuunnittelua on kritisoitu muun muassa siitä, ettei se huomionnut riittävästi kielten sosiopoliittista asemaa. Tiedyt kielet nähtiin toisia kieliä paremmin kielisuunnitteluun sopivina: esimerkiksi siirtomaavaltojen kielten ajateltiin sopivan ”primitiivisiä” kieliä paremmin tiedon välitykseen. Tämä näkemys auttoi siirtomaavaltoja ylläpitämään mahtiaan ja perustelemaan valloittajakielten käyttöä virallisissa yhteyksissä. (Ricento 2000: 199; Johnson 2013: 30.) 1970- ja 1980-lukuja voidaan pitää käännekohtana, jolloin myös sosiopoliittisen tilanteen huomioiminen sai jalansijaa kielisuunnitteluun liittyvässä keskustelussa.

Termi *kielisuunnittelu* antaa ymmärtää, että jokin (ylempi) taho tietoisesti suunnittelee kielen käyttöä ja pyrkii vaikuttamaan joko itse kieleen (korpusuunnittelu) tai sen asemaan (status-

suunnittelu). Tosiasiassa kielen asemaan vaikuttavat myös monet muut asiat, kuten sosiopoliittinen tilanne. Kaikki kieleen vaikuttavat muutokset eivät ole tarkkaan harkittuja, ja niillä voi olla odottamattomia seurauksia. Globalisaatio, kielen huomioiminen osana ihmisoikeuksia sekä sosiolingvistiikan ja soveltavan kielitieteen yhdistäminen kielisuunnitteluun ovat johtaneet käsitteen *kielipolitiikka* syntyyn. Käytössä on myös sekä kielipolitiikan että kielisuunnittelun yhdistävä LPP-termi, *language policy and planning*. (Johnson 2013: 3, 30–43; Ricento 2000: 203.)

2.3 Kielten elinvoimaisuudesta

Suurin osa maailman kielistä tulee todennäköisesti katoamaan vuosisadan loppuun mennessä. Kielen mukana katoaa kulttuuriperimää, ja kielen puhujille kielen menettäminen voi olla traumaattista ja kielellisiä oikeuksia loukkaavaa. Kielellinen eriarvoisuus liittyy keskeisesti kielten katoamiseen. (Pasanen ym. 2022.)

Kaikki saamen kielet – kuten suurin osa muistakin uralilaisista kielistä – ovat Unescon luokituksen mukaan uhanalaisia. Unescon asteikon mukaan kieli voi olla elinvoimainen (*safe*), elinvoimainen mutta uhattu (*safe yet threatened*), eriaistaisen uhanalainen (*unsafe, definitely endangered, severely endangered, critically endangered*) tai kuollut (*extinct*). Unescon luokituksen mukaan kieli on uhanalainen, kun sen puhujat käyttävät sitä yhä harvemmissä yhteyksissä ja kun sen käyttötavat köyhtyvät tai kun kieltä ei enää siirretä seuraavalle sukupolvelle. (Unesco 2003.) Filipović ja Pütz erottavat uhanalaiset kielet (*endangered languages*) uhatuista kielistä (*languages in danger*). Siinä missä uhanalaiset kielet ovat vaarassa kuolla sukupuuttoon, uhattujen kielten puhujat voivat joutua epäsuotuisaan asemaan käyttäessään valtakielen sijaan omaa kieltään. (Filipović–Pütz 2016.)

Unesco listaa yhdeksän tekijää, joiden perusteella kielen elinvoimaisuuden astetta voidaan arvioida (Unesco 2003, suomennokset Pasanen 2015):

1. Kielen siirtyminen sukupolvelta toiselle
2. Absoluuttinen puhujamäärä
3. Suhteellinen puhujamäärä
4. Nykyiset kielenkäyttödomeenit
5. Uusien domeenien ja median kehittyminen
6. Kielenopetusmateriaalin ja kirjallisuuden tilanne
7. Virallisen tason asenteet, tuki ja käyttö; kielipolitiikka

8. Yhteisön jäsenten asenne omaa kieltään kohtaan
9. Kielen dokumentoinnin määrä ja laatu

Kutakin elinvoimaisuuden tekijää arvioidaan kuusiportaisella asteikolla. Pasanen (2015: 62–63) huomauttaa, että tämänkaltainen arviointi vaatii yleistämistä ja jättää yksittäistapaukset huomiotta. Esimerkiksi sukupolvelta toiselle tapahtuvan kielen siirtymisen osalta yksikään Unescon asteikon porras ei huomioi tilanteita, joissa kieli siirtyy kodin ulkopuolella tai joissa aikuiset, jotka eivät ole oppineet vanhempiensa kieltä, opettelevat kielen aikuisiässä (Pasanen 2015: 351–352). Tällainen kielenvaihto on kuitenkin varsin tavanomaista saamen kieliyhteisössä.

Kielen elinvoimaisuuteen voidaan vaikuttaa tietoisella kielenelvytyksellä. Kyse ei useinkaan ole varsinaisesti elvytyksestä, jossa kielen asema yritetään palauttaa jollekin aiemmalle tasolle, vaan pyrkimyksestä laajentaa vähemmistökielen käyttöaloja esimerkiksi koulutuksessa tai mediassa (Pasanen ym. 2022). Inarinsaamen kieli nostetaan usein esimerkiksi kansainvälisessä kielenelvytyskeskustelussa. 1990-luvulla kieliyhteisö perusti kielipesän, jossa inarinsaamea opetettiin lapsille, joiden vanhemmat eivät voineet opettaa heille kieltä kotona. Samaan aikaan kieltä alettiin opettaa intensiivisesti aikuisille, joiden vanhemmat tai isovanhemmat olivat puhuneet saamea. (Lisätietoa esim. Pasanen 2015.) Tehokkaan kielenelvytyksen myötä inarinsaamalla on nykyään paljon L2-puhujia (Salminen 2023).

3 Saamen kielet Suomessa ja Ruotsissa

Uralilaiseen kielikuntaan kuuluvia saamen kieliä on tätä nykyä yhdeksän: eteläsaame, uumajansaame, piitimensaame, luulajansaame, pohjoissaame, kolttasaame, inarinsaame, kiltinänsaame ja turjansaame. Kieliä puhutaan vähemmistökielinä Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän alueella. Suomessa puhutaan näistä pohjoissaamea, kolttasaamea ja inarinsaamea. Ruotsin alueella puhutaan eteläsaamea, uumajansaamea, piitimensaamea, luulajansaamea ja pohjoissaamea. Tässä tutkielmassa keskityn Ruotsin ja Suomen alueella puhuttuihin saamen kieliin. Olen pyrkinyt antamaan mahdollisimman ajantasaista tietoa kunkin kielen puhujamäärästä.

Suomessa asuu alle 3 000 saamen puhujaa, Ruotsissa alle 10 000. (Koponen 2022.) Saamelaisia on kuitenkin merkittävästi enemmän: Saamelaiskäräjien (Tietoa meistä) mukaan Suomessa asuu arviolta 10 000 saamelaista, Sametingetin (Kortfakta) mukaan Ruotsissa noin 20 000 – 40 000. Saamen kielten puhujamäärien tarkka arvioiminen on haastavaa, sillä virallista, koko neljän valtion alueelle jakautuvan saamen kielten puhuma-alueen kattavaa tilastoa ei ole. Lukiin vaikuttaa merkittävästi, mikä taho tietoja kerää, millä tasolla kielenpuhujan tulisi osata kieltä, lasketaanko mukaan vain äidinkielliset puhujat, ja miten äidinkieli määritellään. Tilanteissa, joissa vähemmistökielillä ei ole yhteiskunnallisesti tunnustettua asemaa, kielten puhujamäärien arviointi voi olla hankalaa ja puhujamääriin perustuva päätöksenteko siten ongelmallista (ks. Pasanen 2022: 70).

Vuoden 2022 lopussa Suomessa asui 2 035 henkilöä, joiden virallinen äidinkieli oli saame (Tilastokeskus 2023). Koska Suomessa on mahdollista merkitä vain yksi kieli viralliseksi äidinkielekseen ja suurin osa saamen puhujista on kaksikielisiä, monella saamen puhujalla on todennäköisesti virallisena äidinkielenään valtakielinen suomi (Arola 2021). Rekisteriin ilmoitettu äidinkieli on myös henkilön asiointikieli, ellei hän ilmoita asiointikielekseen äidinkielestään poiketen suomea tai ruotsia. Väestötietojärjestelmässä näkyvä puhujamäärä vaikuttaa palveluiden järjestämiseen (Räsänen 2019). Ruotsissa ei kerätä virallista rekisteriä, josta selviäisi, mitä kieltä kukin puhuu (Isof 2024: Språken i Sverige).

Saamen kielet muodostavat kieliketjun, jossa maantieteellisesti lähellä toisiaan puhuttavien saamen kielten puhujat todennäköisesti ymmärtävät toisiaan mutta ketjun eri päissä olevien kielten puhujille toistensa ymmärtäminen tuottaa vaikeuksia. Ilmiöstä on saamen kielten kohdalla käytetty myös termiä *murrejatkumo*, jonka käytön Salminen (2023: 88) tyrmää huomauttaen, ettei termiä voi käyttää tilanteessa, jossa kielten rajat ovat selkeät. Sillä, lasketaan-

ko tietty saamen variantti kieleksi vai murteeksi, on merkitystä paitsi puhujien identiteetin kannalta myös kielenkäyttäjien oikeuksien ja niiden toteutumisen kannalta. Kun kyse on kielestä, oikeuksien ja resurssien vaatiminen on usein helpompaa kuin saman kielen eri murteiden kohdalla (ks. esim. Valijärvi & Wilbur 2011: 296).

Unescon mukaan pohjoissaame on uhanalainen (*endangered/unsafe*), inarinsaame, eteläsaame ja luulajansaame selvästi uhanalaisia (*definitely endangered*), kiltinäsaame ja turjansaame erittäin uhanalaisia (*severely endangered*) ja kolttasaame, uumajansaame ja piitimensaame äärimmäisen uhanalaisia (*critically endangered*). (Unesco n.d.) Salmisen (2023) tapa luokitella saamen kielet eroaa jossain määrin Unescon luokituksesta. Salmisen mukaan pohjoissaame on selvästi uhanalainen, sillä kielellä on suhteellisen paljon puhujia mutta assimiloituminen valtakieleen uhkaa erityisesti nuorten puhujien määrää. Eteläsaamen, luulajansaamen, kolttasaamen, inarinsaamen ja kiltinäsaamen Salminen määrittelee erittäin uhanalaisiksi kieliksi, joiden puhujista suurin osa on keski-ikäisiä tai iäkkäitä ja joilla on vain vähän nuoria puhujia. (Salminen 2023: 84.) Kielillä on opetusmateriaalia ja niitä käytetään vaihtelevissa määrin mediassa (Siegl 2017). Uumajansaamea, piitimensaamea ja turjansaamea Salminen kuvailee äärimmäisen uhanalaisiksi, lähes sukupuuttoon kuolleiksi, sillä kielillä on vain muutamia iäkkäitä puhujia (Salminen 2023: 84). Venäjällä puhutun akkalansaamen arvioidaan yleisesti sammuneen 2000-luvun alkupuolella. Kielellä saattaa kuitenkin olla yhä joitain puhujia, jotka osaavat kieltä jollain tasolla (Salminen 2023: 84). Suomen Lapin keski- ja eteläosissa on myös 1800-luvulle saakka puhuttu keminsaamea, josta on jäljellä tekstinäytteitä.

Pohjoissaamella on Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa yhteensä yli 15 000 puhujaa, joista noin 2 000 asuu Suomessa ja 5 000 – 6 000 Ruotsissa (Koponen 2022: 103; Barruk 2008: 22). Kieltä opetetaan kaikilla koulutusasteilla (Oktavuolta: Saame koulutuksessa; Sameskolstyrelsen: Utbildning). Luulajansaamella on noin tuhat puhujaa Ruotsissa ja Norjassa, eteläsaamella joitain satoja (Salminen 2023). Kummallakin järjestetään peruskoulutason opetusta ja yliopistokursseja (Lägesrapport: De samiska språken i Sverige 2023). Piitimensaamella ja uumajansaamella on vain joitain kymmeniä puhujia Ruotsin alueella. Kummankin ortografia on hyvin tuore: piitimensaamen ortografia hyväksyttiin vuonna 2019, uumajansaamen vuonna 2016. Piitimensaame on usein nähty luulajansaamen murteena, uumajansaame eteläsaamen murteena. Kumpikin tunnistetaan nykyään omaksi kielekseen. (Valijärvi & Wilbur 2011: 301; Pitesamiska 2024; Umesamiska 2023; Siegl 2017.) Suomessa puhutuilla kolttasaamella ja inarinsaamella on kummallakin joitain satoja puhujia. Kieliä opetetaan kaikilla koulutusasteilla esi-koulusta yliopistoon (Oktavuolta: Saame koulutuksessa).

4 Saamen kieliä koskeva lainsäädäntö Suomessa ja Ruotsissa

4.1 Saamen kieliä koskeva lainsäädäntö Suomessa

Esittelen seuraavaksi tutkielmani kannalta olennaisin osin Suomen perustuslain (1999/731), kielilain (2003/423), saamen kielilain (1086/2003), lain saamelaiskäräjistä (1999/974) sekä yhdenvertaisuuslain (2014/1325). Saamelaisten ja saamenkielisten oikeuksia käsitellään myös monissa muissa laeissa: esimerkiksi laissa hyvinvointialueesta (611/2021) säädetään saamen kielen lautakunnasta, jonka tehtäviin kuuluu selvittää saamenkielisten palveluiden saatavuutta ja laatua, ja laissa yleisistä kirjastoista (1492/2016) säädetään, että saamenkielisten ja suomenkielisten tarpeet otetaan yhtäläisesti huomioon saamelaisten kotiseutualueen kuntien kirjastoissa. Tarvittaessa tarkennan tiettyjen viranomaisten saamen kieliin kohdistuvia velvollisuuksia aineistoluvussa.

Suomen perustuslain (1999/731) ja kielilain (2003/423) mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Perustuslain mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Sama oikeus on lain mukaan romaneilla ja muilla ryhmillä. Lisäksi viittomakieltä käyttävien ja vammaisuuden vuoksi tulkkaus- ja käännöspalveluita tarvitsevien oikeudet turvataan lailla. (Perustuslaki 1999/731: 17 §.) Saamelaisilla on kotiseutualueellaan kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto (mp.: 121 §). Perustuslaissa erikseen nimeltä mainittavia vähemmistökieli- ja kulttuuriryhmiä ovat siis saamelaiset, romanit sekä viittomakieliset. Kielilaissa saamen kielistä todetaan vain, että saamen käytöstä viranomaisissa säädetään erikseen (Kielilaki 2003/423: 8 §).

Saamen kielilain (2003/1086) tarkoituksena on turvata perustuslain säätämää saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan sekä taata saamelaisille oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon. Tavoitteen mukaan saamelaisten kielellisten oikeuksien tulee toteutua ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota. (Saamen kielilaki 2003/1086: 1 §) Oikeus saamen kielen käyttöön kohdistuu lain mukaan siis saamelaisiin, mutta laki ei määrittele sitä, kuka on saamen kielilain mukaan saamelainen. Saamen kielilaissa käsitteellä *saamen kieli* tarkoitetaan käytetystä kielestä sekä pääasiallisesta kohderyhmästä riippuen inarinsaamea, kolttasaamea tai pohjoissaamea (mp.: 3 §). Lain mukaan saamelaisilla on oikeus käyttää omaa kieltään tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa, ja julkisella vallalla on velvollisuus toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia. Oikeus saamen kielen käyttöön on olemassa sekä saamelaisten kotiseutualueella että monissa valtiollisissa

viranomaisissa. Lakia sovelletaan muun muassa seuraaviin viranomaisiin (koko luettelo ks. mp.: 2 §): saamelaisten kotiseutualueen eli Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien sekä Lapin hyvinvointialueen viranomaiset; tuomioistuimet, valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaiset sekä aluehallintovirastot, joiden virka- tai toimialue ulottuu saamelaisten kotiseutualueelle, saamelaiskäräjät, saamelaisasiain neuvottelukunta ja kolttien kyläkokous, eduskunnan oikeusasiamies, kuluttaja-asiamies, yhdenvertaisuusvaltuutettu sekä Ulosottolaitos, Verohallinto, Kansaneläkelaitos, Maanmittauslaitos, Digi- ja väestötietovirasto ja Maatalousyrittäjien eläkelaitos.

Oikeutta saamen kielen käyttöön ei voi rajoittaa tai evätä sen perusteella, että henkilö pystyisi asioimaan myös jollakin toisella kielellä. Yksityishenkilön lisäksi saamenkielisillä yhteisöillä ja oppilaitoksilla on oikeus asioida viranomaisten kanssa saameksi. (Saamen kielilaki 2003/1086: 4–5 §.) Viranomaisen on vastattava saamenkielisiin kirjallisiin yhteydenottoihin saameksi ilman erillistä pyyntöä ja edistettävä toiminnassaan saamen kielen käyttöä (mp.: 15 §). Lain mukaan viranomaisella on velvollisuus huolehtia kääntämisestä tai tulkkaamisesta aiheutuneista kustannuksista, kun asiakkaana on henkilö, jolla on oikeus asioida kyseisen viranomaisen kanssa saameksi (mp.: 22 §). Lain mukaan viranomainen voi toteuttaa saamenkielisten oikeuksia myös paremmin kuin laki edellyttää (mp.: 24 §).

Saamelaiskäräjälain (Laki saamelaiskäräjistä 1995/974) mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on kotiseutualueellaan omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto. Itsehallintoon kuuluvia tehtäviä varten saamelaiset valitsevat vaaleilla saamelaiskäräjät. (mp.: 1 §.) Laissa säädetään saamelaiskäräjien tehtävistä ja toiminnasta sekä saamelaiskäräjävaalien järjestämisestä.

Saamelaiskäräjälaissa saamelaisella tarkoitetaan henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena ja jonka osalta ainakin yksi seuraavista kriteereistä täyttyy:

1. henkilön tai hänen vanhempansa tai isovanhempansa ensimmäinen kieli on ollut saame;
2. henkilö on tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa merkityn henkilön jälkeläinen; tai
3. ainakin yksi henkilön vanhemmista on tai olisi voinut olla oikeutettu äänestämään saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa. (Laki saamelaiskäräjistä 1995/974: 3 §.)

Vaaliluetteloja ja siihen sisältyviä tietoja ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen kuin saamelaiskäräjävaalien toimittamiseen (Laki saamelaiskäräjistä 1995/974: 23 b §). Tämän vuoksi saamen kielilain identtisestä saamelaismääritelmästä luovuttiin vuonna 2021. Viranomaisella ei ole mahdollisuutta tarkistaa, täyttääkö saamenkielistä palvelua haluava henkilö saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmän kriteerit, eikä kyseinen määritelmä siis käytännössä voi vaikuttaa saamenkielisten palveluiden saamiseen (HE 241/2020).

Yhdenvertaisuuslaki (2014/1325) pyrkii edistämään yhdenvertaisuutta ja ehkäisemään syrjintää. Lain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vammaisuuden, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325: 8 §). Syrjinnällä tarkoitetaan välitöntä syrjintää eli sitä, että henkilöä kohdellaan häneen liittyvän syyn perusteella jotakuta toista huommin, välillistä syrjintää eli sitä, että yhdenvertainen käytäntö asettaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan häneen liittyvän syyn perusteella, häirintää sekä kohtuullisten mukautusten epäämistä.

4.2 Saamen kieliä koskeva lainsäädäntö Ruotsissa

Esittelen seuraavaksi tutkielmani kannalta olennaisin osin Ruotsin hallitusmuodon (1974:152), kielilain (2009:600), lain kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä (2009:724), saamelaiskäräjälain (1992:1433) sekä syrjintälain (2008:567). Muita saamelaisten ja saamenkielisten oikeuksia käsitteleviä lakeja on esimerkiksi sosiaalipalvelulaki (2001:453), jonka mukaan kuntien tulee tarpeen mukaan huolehtia vanhustenpalvelun saamenkielisen henkilöstön saatavuudesta.

Ruotsin neljästä perustuslaista hallitusmuodossa (1974:152) todetaan, että kaikkien tulee huolehtia jokaisen mahdollisuudesta kokea tasa-arvoa sukupuolesta, ihonväristä, kansallisuudesta tai etnisestä alkuperästä, kieli- tai uskontotousta, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, iästä tai muusta henkilön ominaisuudesta riippumatta. Hallitusmuodon mukaan saamelaisten sekä etnisten, kielellisten ja uskonnollisten vähemmistöjen mahdollisuuksia kulttuurinsa ja yhteisönsä ylläpitoon ja kehittämiseen tulee suojella. (Hallitusmuoto 1974:152: 2 §.) Saamelaiset ovat ainoa etninen ja kielellinen vähemmistö, joka hallitusmuodossa mainitaan nimeltä.

Kielilain (Språklag 2009:600) mukaan ruotsi on Ruotsin pääkieli, jota kaikkien Ruotsissa asuvien tulee voida käyttää yhteiskunnallisissa yhteyksissä ja jonka käytöstä ja kehittämisestä tulee huolehtia (mp.: 4–6 §). Yhteiskunnalla on velvollisuus huolehtia ruotsalaisen viittoma-kielen sekä kansallisten vähemmistökielten suomen, jiddišin, meänkielen, romani chibin ja saamen suojelusta ja edistämisestä (mp.: 7–8 §). Kansalliseen vähemmistöön kuuluvilla tulee kielilain mukaan olla mahdollisuus oppia, kehittää ja käyttää vähemmistökieltään (mp.: 14 §).

Saamenkielisten kielellisiä oikeuksia käsitellään tarkemmin kansallisten vähemmistöjen ja vähemmistökielten laissa (Ruotsin vähemmistökielilaki 2009:724). Lain mukaan saamelaiset ovat yksi Ruotsin viidestä kansallisesta vähemmistöstä yhdessä juutalaisten, romanien, ruotsinsuomalaisten ja tornionjokilaaksolaisten kanssa. Kansallisia vähemmistökieliä ovat suomi, jiddiś, meänkieli, romani chib sekä saame. (mp.: 1–3 §.) Kansallisen vähemmistökielen aseman on tarkoitus taata, että Ruotsi huolehtii kulttuuripolitiikallaan kyseisten kielten säilymisestä.

Suomen, meänkielen ja saamen puhujilla on oikeus käyttää kieltään asioidessaan viranomaisien kanssa laissa määrättyllä kielen hallintoalueella. Saamen hallintoalueeseen kuuluu 26 kuntaa, joiden joukossa ovat muun muassa Arjeplog, Jällivaara, Jokimukka, Kiiruna, Luulaja, Uumaja ja Tukholma. (Kirjoitushetkellä ajantasainen luettelo ks. Minoritet.se 2023.) Hallintoalueeseen kuuluvien kuntien on tarjottava pyydetessä kokonaan tai osittain vähemmistökielinen vanhustenhuolto (Ruotsin vähemmistökielilaki 2009:724: 18 §), esikoulu sekä tiettyjä muita pedagogisia toimintoja (Skollag 2010:800: 8. kap. 12 a §, 25. kap. 5 a §).

Yksityishenkilöllä on oikeus käyttää saamea, meänkieltä ja suomea asioidessaan suullisesti tai kirjallisesti kyseisen vähemmistökielen hallintoalueella toimivan viranomaisen kanssa. Viranomaisen on annettava vastaus samalla kielellä ja pyrittävä kohtaamaan yksityishenkilöt kyseisillä kielillä. Hallintoalueen ulkopuolella oikeus saamen, meänkielen tai suomen käyttöön on olemassa, jos asian pystyy käsittelemään henkilöstö, joka hallitsee kyseisen kielen. (Ruotsin vähemmistökielilaki 2009:724: 8–9 §.) Lain muotoilun perusteella on tulkittavissa, että saamenkielisten oikeus saamen käyttöön hallintoalueen ulkopuolella toimivissa viranomaisissa on riippuvaista siitä, onko viranomaisella mahdollisuus palvella asiakasta saameksi. Lain mukaan yksityishenkilöillä on aina oikeus käyttää saamea, suomea ja meänkieltä asioidessaan itseensä tai edustamaansa henkilöön liittyvissä asioissa kirjallisesti valtiopäivien asiamiesten, Syrjintäasiamiehen (myöhemmin Diskrimineringsombudsmannen), Oikeuskanslerin, Vakuutuskassan (myöhemmin Försäkringskassan), Veroviraston (myöhemmin Skatteverket) ja

Työnvälityksen kanssa (mp.: 10 §). Viranomaisella on oikeus päättää, missä ja milloin saamenkielistä palvelua on saatavilla (mp.: 12 §).

Saamelaiskäräjälaisissa (Sametingslag 1992:1433) määrätään saamelaiskäräjävaalien järjestämisestä ja Sametingetin tehtävistä. Saamelaiskäräjälain mukaan Sametinget on viranomainen, jonka ensisijainen tehtävä on seurata Ruotsin saamelaisia ja saamelaiskulttuuria koskevia kysymyksiä (mp.: 1 kap. 1 §). Lain määritelmän mukaan saamelainen on henkilö, joka kokee olevansa saamelainen ja jonka kohdalla vähintään yksi seuraavista kriteereistä täyttyy:

1. henkilö puhuu tai on puhunut saamea kotikielenä;
 2. joku henkilön vanhemmista, isovanhemmista tai isoisovanhemmista on puhunut saamea kotikielenä; tai
 3. joku henkilön vanhemmista on tai on ollut mukana Sametingetin äänestäjärekisteriin.
3. kriteeri ei päde, mikäli vanhempi on poistettu rekisteristä siksi, että hän ei ole saamelainen. (mp.: 1 kap. 2 §.)

Sametingetin tehtäviin kuuluu lain mukaan laatia tavoitteet saamen kielen eteen tehtävälle työlle ja valvoa tavoitteiden toteuttamista (Sametingslag 1992:1433: 2 kap. 1 §).

Ruotsin syrjintälain (Diskrimineringslag 2008:567) tarkoitus on vastustaa syrjintää ja huolehtia, että kaikilla olisi yhtäläiset oikeudet ja mahdollisuudet riippumatta sukupuolesta, sukupuoli-identiteetistä, sukupuolen ilmaisusta, etnisestä alkuperästä, uskonnosta tai muusta vammauksesta, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai iästä. (mp.: 1 kap. 1 §.)

Lain toteutumista valvoo syrjintäasiamies (mp.: 4 kap. 1 §). Tutkielmani aiheen kannalta huomionarvoista on, että kieli ei ole yksi syrjintälain syrjintäperusteista. Hallitusmuodossa annetaan siis syrjintälakia laajempi luettelo syistä, joiden perusteella ihmistä ei saa syrjiä.

4.3 Suomen ja Ruotsin lainsäädännön vertailua

Sekä Suomessa että Ruotsissa laki turvaa saamelaisten oikeuden ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Molemmissa saamen kielillä on erityisasema tietyllä alueella, Suomessa saamelaisten kotiseutualueella ja Ruotsissa saamen hallintoalueella. Saamelaisilla ja saamen kielillä on lain puolesta selkeästi turvatumpi asema kuin suurella osalla Suomen ja Ruotsin vähemmistökielistä.

Suomen saamen kielilaissa mainitaan sekä pohjois-, inarin- että kolttasaame ja todetaan, että sanalla *saame* viitataan tilanteesta riippuen kuhunkin näistä. Ruotsin kansallisia vähemmistöjä ja vähemmistökieliä koskevassa laissa mainitaan vain saame. On loogista, että tämän eron myötä Suomen viranomaiset ovat huomioineet viestinnässään paremmin eri saamen kielet ja että Ruotsin viranomaiset tarjoavat palveluita todennäköisemmin vain pohjoissaameksi. Saamingetin kielipoliittisena tavoitteena on saada Ruotsiin erillinen laki, joka turvaa kaikkien saamen kielten aseman nykyistä paremmin (Språkliga rättigheter 2021).

Sekä Suomen saamen kielilaissa että Ruotsin laissa kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä luetellaan viranomaisia, joiden tulee tarjota palveluita saameksi. Ruotsin laissa mainitaan, että palveluita on tarjottava kirjallisesti ja saamen hallintoalueen ulkopuolella silloin, kun asiaa pystyy käsittelemään kielitaitoinen henkilöstö. Laissa säädetään, että Ruotsin viranomaisilla on oikeus päättää, missä ja milloin saamenkielistä palvelua on tarjolla. Suomen saamen kielilain mukaan viranomaisella on velvollisuus vastata saamenkielisiin kirjallisiin yhteydenottoihin saameksi ilman erillistä pyyntöä ja edistää toiminnassaan saamen kielen käyttöä. Toisin kuin Ruotsissa, Suomen saamen kielilaissa ei erikseen mainita, että viranomaisella on oikeus päättää tietty aika ja paikka palveluiden tarjoamiselle.

Suomen ja Ruotsin saamelaiskärjälakien saamelaismääritelmät eroavat toisistaan. Molemmat korostavat henkilön omaa kokemusta saamelaisuudestaan, mutta Ruotsissa kaikki muut kriteerit liittyvät joko kieleen tai siihen, onko henkilön vanhempi kuulunut saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Suomessa on lisäksi niin sanottu lappalaispykälä, jonka mukaan tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa merkityn henkilön jälkeläinen voi tulla valituksi vaaliluetteloon. Suomen saamelaiskärjälain saamelaismääritelmää on pyritty muuttamaan jo vuosien ajan. Tavoitteena on, että jatkossa Suomen saamelaiskärjälain saamelaismääritelmässä olisi kyse ainoastaan siitä, kenellä on oikeus äänestää ja asettua ehdolle saamelaiskäräjien vaaleissa, eikä siitä, kuka on saamelainen. Vaaliluetteloon merkitsemisen kriteerien on tarkoitus olla tulevaisuudessa yhteneväisempiä Ruotsin ja Norjan kriteerien kanssa. (HE 100/2023.)

5 Aineisto

5.1 Aineiston esittely

Olen pyrkinyt valitsemaan aineistokseni sellaisia viranomaisia ja muita tahoja, joiden vertailu Suomen ja Ruotsin kesken on kohtuullisen helppoa. Esimerkiksi kunnat tarjoavat verkkosivuillaan tietoa kohtuullisen samoista asioista sekä Suomessa että Ruotsissa: tietoja kunnasta ja sen palveluista asukkaille, matkailijoille, yrityksille ja muille yhteistyötahoille.

Vaikka kyse onkin pohjoismaisista naapurivaltioista, vertailu kahden valtion viranomaisten välillä ei ole ongelmattonta. Viranomaisten velvollisuudet ja se, mikä taho tarjoaa mitäkin palveluita, vaihtelee jossain määrin Suomen ja Ruotsin kesken. Esimerkiksi Suomessa kansaneläkelaitos Kela huolehtii sekä sosiaaliturvasta että kansaneläkkeestä, kun taas Ruotsissa eläkkeistä vastaa Pensionsmyndigheten (Eläkevirasto) ja Försäkringskassan maksaa taakuueläkkeen Pensionsmyndighetenin päätöksen mukaisesti ja vastaa sosiaaliturvasta. Valitsemalla tarkasteltavaksi ainoastaan Kelan ja Försäkringskassan olen jättänyt huomiotta Pensionsmyndighetenin tarjoamat palvelut ja verkkosivuston. Tarkoituksenani ei ole vertailla sitä, mikä viranomainen tarjoaa mitäkin palveluita Suomessa ja Ruotsissa, vaan sitä, missä määrin tietyn viranomaisen palveluista on tietoa saameksi viranomaisen verkkosivustolla Suomessa ja Ruotsissa.

Osa viranomaisten sähköisistä palveluista vaatii tunnistautumisen palveluun. Esimerkiksi Suomen poliisin asiointisivuilla on melko vähän sellaista sisältöä, joka on käytettävissä ilman tunnistautumista. Suomen kansalaisena minulla on pääsy Suomen viranomaisten sähköisiin, tunnistautumista vaativiin palveluihin, ja olen voinut tarkastella yksityiskohtaisemmin esimerkiksi sitä, millaisia lomakkeita on saatavilla eri saamen kielillä. Koska minulla ei ole vastaavaa sidettä Ruotsiin, joudun luottamaan viranomaisten kaikille julkisilla sivuilla saatavilla olevaan tietoon.

Kansaneläkelaitos (Kela), Verohallinto sekä Yhdenvertaisuusvaltuutettu ovat esimerkkejä viranomaisista, joita saamen kielilaki (1086/2003) koskee. Vastaavasti Försäkringskassan, Skatteverket ja Diskrimineringsombudsmannen ovat viranomaisia, joilla on Ruotsin kansallisia vähemmistöjä ja vähemmistökieliä koskevan lain mukainen velvollisuus tarjota palvelua saameksi. Valtakunnalliset Poliisi tai Polisen eivät ole saamen kielilain tai Ruotsin vähemmistökielilain erikseen mainitsemia viranomaisia. Tarkoituksenani on tarkastella, onko saamenkielisiä palveluita tämän myötä tarjolla vähemmän kuin niillä viranomaisilla, jotka laki erik-

seen mainitsee. Sekä Suomessa että Ruotsissa yksityishenkilöllä on oikeus saada palvelua saameksi viranomaiselta, jonka virka-alueeseen saamelaisalueen kunnat kuuluvat kokonaan tai osittain.

Suomen saamelaiskäräjälain mukaan saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnan pohjoisosassa sijaitseva Lapin paliskunnan alue (Laki saamelaiskäräjistä 1995/954, 4 §). Olen päättänyt tarkastella sekä Enontekiön, Inarin, Utsjoen että Sodankylän kuntien verkkosivuja, sillä saamen kielilain mukaan kyseisillä kunnilla on velvollisuus tarjota palveluja saameksi. Enontekiön kunnan virallisia kieliä ovat suomi ja pohjoissaame. Kunnan 1 811 asukkaasta 182 eli 10,0 prosenttia on ilmoittanut äidinkielekseen saamen. Inarin kunnan virallisia kieliä ovat suomi, pohjoissaame, inarinsaame ja kolttasaame, ja kunta on Suomen ainoa nelikielinen kunta. Inarinsaamen perinteinen puhuma-alue rajoittuu Inarin kunnan alueelle. Vuonna 2022 Inarissa asui 484 henkilöä, jotka olivat ilmoittaneet äidinkielekseen saamen. Yhteensä Inarissa asui 7 047 ihmistä, joten saamenkielisten osuus asukkaista oli 6,9 prosenttia. Utsjoen kunnan virallisia kieliä ovat suomi ja pohjoissaame. Kunnan 1 180 asukkaasta 491 eli 41,6 prosenttia on ilmoittanut saamen äidinkielekseen. Sodankylän kunnan virallisia kieliä ovat suomi ja pohjoissaame. Kunnan 8 134 asukkaasta vain 131 eli 1,6 prosenttia on ilmoittanut saamen äidinkielekseen. (Tilastokeskus 2023.)

Oulu ei sijaitse saamelaiskäräjälain määrittelemällä saamelaisalueella eikä kunnalla ole lain mukaan velvoitetta tarjota palveluita saamen kielillä. Oulussa asuu kuitenkin merkittävä määrä kaikista niistä, joiden kielitaustaan saame kuuluu: vuonna 2021 Tilastokeskus kertoi Oulun olevan Suomen suurin saamelaiskylä (Keva 2021). Jos tarkastellaan vain ihmisiä, jotka ovat ilmoittaneet saamen äidinkielekseen väestörekisteriin, saamenkielisiä on Oulussa vain 143, mikä kaupungin 211 848 asukkaasta on alle 0,1 prosenttia. Oulun yliopiston Giellagas-instituutissa opiskelija voi opiskella pääaineenaan pohjoissaamea, inarinsaamea ja kolttasaamea. Oletukseni oli, että Oulun kaupunki ei ole huomionnut saamen kieliä verkkopalveluisaan, sillä tilastoituja saamenkielisiä on hyvin pieni osa kaupungin asukkaista eikä kielilaki velvoita kaupunkia tarjoamaan palveluita saameksi. Saamen kielet huomioivan yliopistonsa vuoksi olen kuitenkin ottanut Oulun mukaan tarkasteluun vertaillakseni sitä Ruotsissa saamelaisalueeseen kuuluvaan yliopistokaupunki Uumajaan.

Ruotsin kansallisia vähemmistöjä ja vähemmistökieliä koskeva laki määrittelee saamelaisten hallintoalueeseen kuuluvat kunnat. Olen valinnut vertailtavaksi kolme hallintoalueen kuntaa:

Uumaja, Luulaja ja Arjeplog. Uumaja on Västerbottenin läänin pääkaupunki. Västerbottenin läänissä asui vuonna 2021 noin 23 prosenttia saamelaiskäräjien äänestysrekisteriin rekisteröityneistä saamelaisista. (Sametinget 2024.) Uumajan yliopistossa voi opiskella pohjois-, etelä- ja luulajansaamen kursseja (Umeå universitet.). Luulaja on Norrbottenin läänin pääkaupunki. Norrbottenin läänissä asui vuonna 2021 noin 45 prosenttia eli suuri osa saamelaiskäräjien äänestysrekisteriin rekisteröidyistä saamelaisista. (Sametinget 2024.) Arjeplogin kunnassa asuu noin 3 000 ihmistä. Suurin osa piitimensaamen puhujista elää Arjeplogin kunnassa. Kunnassa asuu lisäksi eteläsaamen, luulajansaamen ja pohjoissaamen puhujia. (Valijärvi & Wilbur 2011.)

Enemmistö saamelaisista asuu saamelaisalueen ulkopuolella. Sekä Suomessa että Ruotsissa muuttoliikenne kohdistuu erityisesti pääkaupunkiseudulle, joten olen valinnut tutkielmaani tarkasteltavaksi Helsingin ja Tukholman kaupungit. Kumpikaan ei sijaitse saamen kielten perinteisellä puhuma-alueella, mutta Tukholman kaupunki kuuluu saamen hallintoalueeseen (Minoritet.se 2023).

Saamelaiskäräjien tilaston mukaan noin 65 prosenttia Suomen saamelaisista asui vuonna 2023 saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. (Saamelaiskäräjät 2024.) Tilastosta ei selviä, missä kaupungeissa kotiseutualueen ulkopuolella elävät saamelaiset asuvat. Vuonna 2019 Helsingissä on asunut noin 600 henkilöä, jotka ovat saamenkielisiä tai joiden taustakieli on saame (Keva 2021). Helsingissä asui vuonna 2022 63 henkilöä, jotka olivat ilmoittaneet äidinkielenseen saamen (Tilastokeskus 2023). Laki ei edellytä saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella sijaitsevaa Helsingin kaupunkia tarjoamaan palveluita saameksi. Kaupunki on kuitenkin järjestänyt ainakin saamenkielistä perusopetusta (Pasilan peruskoulu).

Sametingetin mukaan suurin osa Ruotsin saamelaisista asuu Norrbottenin ja Västerbottenin alueilla. Tukholma on suurin näiden alueiden ulkopuolinen saamelaiskeskittymä. Vuonna 2021 Tukholman kaupungissa asui 747 henkilöä, jotka kuuluivat saamelaiskäräjävaalien äänestysrekisteriin. Määrä vastaa noin 8 prosenttia kaikista saamelaiskäräjävaalien äänioikeutetuista. (Sametinget 2024.)

Suomessa Saamelaiskäräjät ei ole valtion viranomainen eikä osa valtiohallintoa. Ruotsissa Sametinget on valtion viranomainen. Olen ottanut Suomen ja Ruotsin saamelaiskäräjät mukaan vertailukohdaksi, sillä olen olettanut, että saamelaisten ylintä päätösvaltaa edustava taho on huomionnut saamenkielisten palveluiden tarpeen erityisen hyvin verkkosivustollaan ja että

suurimmalla osalla viranomaisista on tarjota selkeästi vähemmän palveluita ja sisältöä saameksi kuin saamelaiskäräjillä.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Aloitan kunkin viranomaisen verkkosivuston tarkastelun etusivulta: millä kielellä etusivu on, onko etusivulla mitään saameksi (esimerkiksi viranomaisen logo tai tervetuliaistoivotus) ja pääseekö heti etusivun kautta saamenkielisiin palveluihin esimerkiksi kielivalikon kautta. Tämän jälkeen etenen tarkastelemaan, millaisia palveluita viranomaisen tarjoaa verkkosivustollaan valtakielellä. Luotuani yleiskuvan sivuston sisällöstä siirryn tarkastelemaan saamenkielistä sisältöä: millaisia palveluita saameksi on saatavilla ja miten ne vertautuvat valtakielisiin palveluihin. Mikäli saamenkielistä sisältöä on tarjolla useammilla saamen kielillä, vertailen saamenkielisten sivustojen tai sivujen sisältöjä toisiinsa. Tiedot on kerätty maaliskuuhun 2024 aikana.

Jos saamenkielistä sisältöä ei ole löydettävissä yllä kuvailemallani tavalla, tulkitseen, että viranomaisen ei tarjoa saameksi saavutettavia palveluita. Tällaisessa tilanteessa käytän viranomaisen sivuston omaa hakutoimintoa ja etsin sieltä sisältöä hakusanoilla, joiden oletan tarjoavan saamenkielisille olennaista sisältöä: *saame, saamelainen, saamelaiset, saamelaisten, samiska, samer*.

Olen koonnut jokaisesta tarkastelemastani sivustosta vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia palveluita valtakielisellä sivustolla on saatavilla?
2. Millä muilla kielillä sivustolla on palveluita?
3. Millä saamen kielillä sivustolla tarjotaan palveluita?
4. Mistä tai miten saamenkieliset palvelut löytyvät?
5. Paljonko eri saamen kielillä on palveluita toisiinsa verrattuna?
6. Paljonko saamenkielisiä palveluita on valtakieleen verrattuna?
7. Mitä palveluita sivustolla on saameksi?
8. Mitä palveluita sivusto ei tarjoa saameksi?
9. Mitä viranomaisen kertoo verkkosivuillaan saamenkielisten oikeuksista tai siitä, miten saamenkielisiä palveluita voi saada?

Mikäli saamenkielistä materiaalia on sivustolla erittäin paljon, esimerkiksi jos koko sivusto on saatavilla myös saameksi, en käy sanatarkasti läpi kaikkea saamenkielistä materiaalia. Tarkastelematta jää suurelta osin esimerkiksi saamenkielisen sisällön oikeakielisyys. Sivustoa, sen

valikoita ja yksittäisiä sivuja tarkastelemalla sekä saamenkielistä sivustoa valtakieliseen sivustoon vertailemalla pyrin selvittämään, onko saamenkielinen sisältö suora käännös valtakielisestä. On mahdollista, että suurilta osin käännöksiin perustuvalla saamenkielisellä sivustolla on myös suoraan saameksi tuotettuja tekstejä, esimerkiksi blogitekstejä, jotka tässä tarkastelussa jäävät huomiotta. Tutkielmani kannalta olennaista tällaisessa tapauksessa on todeta, että saamenkielisiä palveluita on saatavilla runsaasti ja keskittyä vertailemaan saamenkielisten ja valtakielisten palvelujen saatavuutta.

Tässä tutkielmassa keskityn niihin saamenkielisiin sisältöihin, jotka ovat kohtuullisen helposti löydettävissä. On kuitenkin mahdollista, että sivustolla on saamenkielistä sisältöä, joka tässä jää huomiotta. Näin voi käydä, jos viranomaisen on käyttänyt jotain saamen kieltä osana valtakielistä sivustoaan. Saamenkielistä sisältöä on kuitenkin vaikea löytää, jos linkki saamenkieliseen sisältöön puuttuu tai jos sisältö on kätkeyty usean linkin taakse: esimerkiksi Arjeplogin kunnan sivustolta löytyy lyhyt teksti pohjois- ja eteläsaameksi, mutta tekstin löytääkseen käyttäjän täytyy olla ruotsinkielisellä sivustolla ja valita valikosta *Kommun och politik > Nationella minoritetsspråk*. Tällaisia sivuja voi löytää myös hakupalveluiden kautta: kirjoittamalla Googleen hakusanan ”ahte” site:enontekio.fi, jossa palvelu etsii kaikki pohjoissaamen että-sanaa vastaavat hakutulokset Enontekiön kaupungin sivustolta, käyttäjä voi löytää Hetan kuntosalin pohjoissaamenkielisen käyttöohjeen. On syytä olettaa, että yksikään tavallinen käyttäjä ei etsi tällä tavoin tietoa kuntansa saamenkielisistä palveluista, eikä näin välttävästi löydettävissä olevien palveluiden olemassaololla ole tämän tutkielman kannalta juuri merkitystä.

6 Aineiston käsittely

Käyn seuraavaksi läpi aineistoni viranomaisten verkkosivustot. Pyrin antamaan kustakin verkkosivustosta riittävät viitteet, jotta lukijan on helppo löytää sivustolta vastaavat tiedot. Vertailen kutakin Suomen ja Ruotsin viranomaista lyhyesti valtioittain. Luvussa 7 teen aineistostani laajempia havaintoja ja vertailen eri viranomaisia toisiinsa. Tiedot on kerätty viranomaisten verkkosivustoilta maaliskuu–huhtikuun 2024 aikana.

6.1 Sosiaaliturvasta vastaavat viranomaiset

6.1.1 Kansaneläkelaitos

Suomen kansaneläkelaitos Kelan kela.fi-verkkosivuston kautta henkilöasiakkaat, työnantajat, kunnat ja muut toimijat voivat saada tietoa Kelan etuuksista. Sivuston kautta voi myös hakea Kelan maksamia tukia. Etusivu on kaikilta osin suomenkielinen, ja sen ylälaidassa on kielivalikko.

Kelan sivusto tai osia siitä on saatavilla suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, selkokielellä suomeksi ja ruotsiksi, suomalaisella ja ruotsalaisella viittomakielellä, pohjoissaameksi, inarinsaameksi sekä kolttasaameksi. Lisäksi joitain Kelan toimintaan ja tukien hakemiseen liittyviä esitteitä on saatavilla arabiaksi, dariiksi, kurdiksi, farsiksi, somaliksi, ukrainaksi, viroksi ja venäjäksi. (Etusivu; Other languages.)

Saamenkielisillä etusivuilla on melko samansisältöinen valikko kuin suomenkieliselläkin etusivulla. Ylimpänä etusivulla on linkit OmaKelaan kirjautumiseen, asiakaspalveluun sekä tukien laskemiseen käytettäviin laskureihin. OmaKelaan kirjautuminen tapahtuu saamenkielisten sivustojen mukaan suomen kielellä, ja laskurit ovat käytettävissä vain suomen kielellä. (Davvisámegiella; Anarâškielâ; Nuõrttsää' mkiõll.)

Sivuston sisällöt on jaettu sekä suomen- että saamenkielisillä sivustoilla elämäntilanteen mukaan kategorioihin. Saamenkielisten sivustojen kategorioita ovat toimeentulotuki, sairastaminen, yrittäjät, opiskelijat ja asevelvolliset, lomakkeet, asuminen, vammaistuet, lapsiperheet, kuntoutus, työttömyys, eläkkeet, ulkomailta Suomeen tai Suomesta ulkomaille sekä tukien hakeminen ja maksaminen. Kategoriat eivät ole tismalleen samat kuin suomenkielisellä sivustolla: suomenkieliseltä sivustolta löytyy omat otsikkonsa vammaisten tulkkauksipalveluille, omaisen kuolemalle sekä Kelan korteille. Kustakin saamenkielisten sivustojen kategoriasta on tietoa kullakin saamen kielellä ja linkkejä lisätietoihin, joista osa on saameksi ja osa suomek-

si. Suomenkielisille sivuille johtavien linkkien yhteydessä on tieto siitä, että sivu on suomeksi. Siinä missä suomenkielinen sivusto tarjoaa sisältöjä myös työnantajille, kunnille, pankeille ja muille toimijoille, saamenkieliset sivustot näyttävät keskittyvän yksityishenkilöiden tarpeisiin.

Osa saamenkielisillä sivuilla olevista linkeistä ei toimi. Tällainen on ainakin inarinsaamenkielinen sivu, jonka pitäisi antaa tarkempia tietoja toimeentulotuesta. Pohjois- ja kolttasaamenkielinen vastaava sivu on kuitenkin olemassa, ja vastaavassa kohdassa oleva linkki toimii. (Uuccâm já máksim.)

Useita Kelan lomakkeita on saatavilla pohjois-, inarin- ja kolttasaameksi. Tarjolla on saamenkielisiä lomakkeita esimerkiksi kuntoutuslaskujen lähettämiseen, apuvälineiden hakemiseen sekä koulumatkatuen hakemiseen. Esimerkiksi elatustukea, lapsilisää, opintotukea, osasairauspäivärahaa, vanhempainpäivärahaa, työttömyystukea sekä toimeentulotukea voi hakea saameksi. Suomenkielisillä sivuilla lomakkeita on huomattavasti enemmän. Saamen kielillä erilaisia lomakkeita on saatavilla kullakin yhteensä 42. Suomeksi jo pelkästään kuntoutukseen liittyviä lomakkeita on 48. (Lomakkeet; Lomaakk; Luámáttuvah; Skovit.)

Yksi inarinsaamenkielisen lomakeluettelon alalaidassa näkyvä otsikko on pohjoissaameksi. Otsikon alla kerrotaan mahdollisista teknisistä ongelmista, joita lomakkeen täyttäjä voi kohdata. Pohjoissaamenkielinen otsikko ongelmatilanteille on ”váltisvuodadilit”, kun inarinsaameksi vastaava olisi ”vädissvuotátileh”. (Luámáttuvah.) Oletukseni on, että suurin osa aineistoni teksteistä olisi käännetty valtakielen perusteella, mutta tämä yksityiskohta herättää epäilyksen, että inarinsaamenkielinen sivu olisi käännetty pohjoissaamesta.

Saamenkieliset lomakkeet ovat saatavilla PDF-muodossa. Lomakkeet voi toimittaa joko postitse tai OmaKela-verkkopalvelun kautta. OmaKela-palvelu toimii ainoastaan suomeksi ja ruotsiksi, mutta saamenkielisillä sivuilla on yksityiskohtaiset ohjeet lomakkeiden lähettämiseen palvelun kautta.

Ajankohtaista-osiossa on eri tiedotteita riippuen asiointikielestä. 5. huhtikuuta 2024 tarkasteltaessa uusien pohjoissaameksi, inarinsaameksi ja kolttasaameksi käännetty tiedote käsittelee Kelan uusia saamenkielisiä kuntoutusmateriaaleja (Áigeguovdilis, Äigikyevdil, Ääi’jpoddsaz). Kyseisen tiedotteen jälkeen suomenkielisillä sivuilla on julkaistu tiedotteita muun muassa äitiyspakkauksen sisältöön liittyvästä äänestyksestä, englanninkielisille käyttäjille suunnatusta palveluiden kehittämiseen tähtäävästä kyselystä, aikuiskoulutustuen ja vuo-

rotteluvapaan lakkauttamisesta sekä nuorten mielenterveyden tueksi laaditusta kuntoutuskursista (Ajankohtaista henkilöasiakkaalle). Kaikki Kelan saamen kielille käännetyt tiedotteet eivät käsittele vain saamen kieleen tai saamenkielisiin liittyviä asioita; esimerkiksi joulukuussa 2023 pohjois-, inarin- ja kolttasaameksi on käännetty tiedote, joka muistuttaa juhlapyhien vaikutuksista tukien maksuun ja kehottaa hoitamaan Kela-asiat kuntoon ajoissa ennen joulua. Saamen kielillä julkaistaan kuitenkin selkeästi vähemmän tiedotteita kuin suomeksi.

Saamenkielisillä sivuilla on myös ohjeita Kelan kanssa asioimiseen. Ohjeet on selkeästi kirjoitettu saamenkieliselle lukijalle, sillä ohjeissa neuvotaan ottamaan yhteyttä saamenkielisille suunnattuun sähköpostiosoitteeseen. Ohjeiden mukaan saamenkielinen virkailija tai Kelan järjestämä tulkki soittaa sähköpostin lähettäneelle asiakkaalle, jotta asioinnista voidaan sopia. Pohjois- ja kolttasaamenkielisillä sivuilla kerrotaan kyseisillä kielillä tarjottavasta puhelinpäivystyksestä, inarinsaamenkielisillä sivuilla vastaavasta ei ole mainintaa. Pohjoissaamenkielinen puhelin päivystää arkisin kello 9–11, kolttasaamenkielinen torstaisin kello 9–11. Saamenkielistä palvelua koskevien ohjeiden lisäksi sivulla kerrotaan, miten ja milloin voi asioida suomenkielisten asiakaspalvelijoiden kanssa. (Telefovnain, Puhelimist, Te'lfoonast.)

Vaikuttaa siltä, että moni Kelan tavanomaisista palveluista on saatavilla saamen kielillä. Saamenkielisen palvelun saamisen ei kuitenkaan voi sanoa olevan yhtä helppoa kuin suomenkielisen: Sähköisesti toimitettavat lomakkeet tulee lähettää palvelussa, joka toimii ainoastaan suomeksi ja ruotsiksi. Jos inarinsaamenkielinen asiakas haluaa keskustella saameksi asiakaspalvelijan kanssa, hänen täytyy ensin lähettää sähköpostia, jonka jälkeen hänelle soitetään, kun taas suomenkielinen käyttäjä voi asioida puhelimitse, sähköpostitse tai esimerkiksi chat-palvelun kautta. Pohjois- ja kolttasaamenkieliset käyttäjät voivat tiettyinä aikoina soittaa omakieliseen päivystysnumeroon.

6.1.2 Försäkringskassan

Försäkringskassanin verkkosivusto forsakringskassan.se tarjoaa tietoa ja palveluita moniin eri elämäntilanteisiin. Etusivu on ruotsinkielinen. Ruotsinkielisellä sivustolla sisältöjä on jaoteltu teemoittain: vanhemmat, sairaudet, työnhakijat, vammaiset, opiskelijat, yrittäjät, ulkomaille ja Ruotsiin muutto sekä sähkötuen maksaminen. Henkilöasiakkaiden lisäksi sisältöjä on työnantajille, viranomaisille sekä yhteistyökumppaneille. (Etusivu.)

Försäkringskassanin sivusto on saatavilla englanniksi ja ruotsiksi. Lisäksi joitain sisältöjä on saatavilla arabiaksi, dariksi, jiddišiksi, tigrinjaksi, somaliksi, pohjoissaameksi, espanjaksi,

meänkielellä, puolaksi, romani chibiksi, suomeksi ja turkiksi. Ainakin joitain lomakkeita on saatavilla ruotsin lisäksi englanniksi, suomeksi, ranskaksi, italiaksi, puolaksi, espanjaksi ja saksaksi. Muut kielet löytyvät sivuston alalaidasta Information in other languages -linkin kautta. Mina sidor -asiointisivusto on saatavilla vain ruotsiksi. (Information in other languages.)

Pohjoissaamenkielisellä sivulla on varsin vähän sisältöä. Ensimmäisenä sivulla kerrotaan, miten asiakas voi varata ajan hoitaakseen asioitaan pohjoissaameksi. Puhelinajanvaraus aukeaa kello 9 ja aikoja voi varata maanantaista perjantaille kello 9.30–11.00. Sivun mukaan asiankäsittelijä voi auttaa ilmoitusten tekemisessä ja etuuskien hakemisessa. (Davvisámegiela.)

Pohjoissaamenkielisellä sivulla sekä lisätietoa tarjoavissa linkeissä kerrotaan asiakkaan kielellisistä oikeuksista ja oikeudesta käyttää saamen kieltä Försäkringskassanin kanssa asioidessaan (Davvisámegiela; Vuoigatvuodát). Osa sivun linkeistä ohjaa pohjoissaamenkielisille, osa ruotsinkielisille sivuille. Yhteystietojen ja kielellisten oikeuksien lisäksi pohjoissaamenkieliseltä sivulta löytyy tietoa väkivallan eri muodoista sekä siitä, millaista työtä Försäkringskassan tekee väkivallan ehkäisemiseksi. (Davvisámegiela.) On syytä olettaa, että väkivallan tunnistamiseen ja ehkäisemiseen liittyvät sisällöt on käännetty kenties jonkin hankkeen osana, sillä vastaavat sisällöt ovat saatavilla myös muilla kielillä, joilla Försäkringskassan tarjoaa verkkosivuillaan sisältöjä. Suomenkieliseltä sivulta löytyy vastaavien sisältöjen lisäksi vastauksia yleisiin kysymyksiin, ohjeita Suomessa saadusta hammashoidosta haettavien korvausten hakemiseen sekä ohjeita siihen, miten voi saada vastauksia vanhuus- tai työeläkettä koskeviin kysymyksiin (Suomeksi).

Vaikuttaa siltä, että Försäkringskassan huomioi verkkosivustollaan saamen kielistä vain pohjoissaamen. Pohjoissaameksi on saatavilla vain vähän ja osin satunnaista sisältöä: tietoa asiainnista, oikeuksista ja väkivallan eri muodoista. Pohjoissaamenkielisille asiakkaille tarjotaan mahdollisuus saamenkieliseen puhelinasiointiin tiettyinä kellonaikoina.

6.1.3 Vertailua Kansaneläkelaitoksen ja Försäkringskassanin välillä

Sekä Kela että Försäkringskassan antavat saameksi ohjeita saamenkieliseen asiointiin. Puhelinpäivystys palvelee Kelan pohjois- ja kolttasaamenkielisiä asiakkaita sekä Försäkringskassanin pohjoissaamenkielisiä asiakkaita. Försäkringskassanin sivustolla on huomattavasti vähemmän saamenkielistä sisältöä kuin Kelan sivustolla. Kelan saamenkieliset asiakkaat voivat

lukea lähes kaikista samoista aiheista kuin suomenkielisetkin asiakkaat, osa lomakkeista on käännetty saamen kielille, ja jopa osa ajankohtaisista tiedotteista on käännetty saamen kielille.

Kela on huomionnut kaikki Suomessa puhutut saamen kielet varsin symmetrisesti: samat sisällöt ovat saatavilla sekä pohjois-, inarin- että kolttasaameksi. Försäkringskassan sen sijaan ei tarjoa sisältöjä kuin pohjoissaameksi. Försäkringskassanin sivustolla on hieman enemmän suomen- kuin pohjoissaamenkielistä sisältöä.

6.2 Veroviranomaiset

6.2.1 Verohallinto

Suomen Verohallinnon vero.fi-sivusto tarjoaa tietoa verotuksesta ja on käytettävissä suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Yksittäisiä ohjeita ja lomakkeita on saatavilla myös saameksi, ukrainaksi, viroksi, puolaksi, venäjäksi, valkovenäjäksi, kiinaksi ja thain kielellä (Other languages). Kielivaihtoehdot löytyvät sivuston ylävalikosta. Sähköinen OmaVero-palvelu, jossa asiakas voi hoitaa veroasioitaan, on saatavilla ainoastaan suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Saamenkielisten palveluiden linkki ohjaa sivulle, jossa on tekstiä pääasiassa pohjoissaameksi. Sivuston valikoiden kieli on suomi. Sivua alaspäin selatessa osa pohjoissaamenkielisistä tiedoista löytyy myös inarin- ja kolttasaamenkielisinä. Pohjoissaameksi, inarinsaameksi ja kolttasaameksi on saatavilla tietoa saamen kielilain takaamasta oikeudesta käyttää saamea viranomaisten kanssa asioidessa sekä siitä, miten saamenkielisiä palveluita voi saada saamelaiden kotiseutualueella ja sen ulkopuolella. Kaikille kielille on käännetty ohjeet saamenkielisten viestien lähettämiseen sähköpostitse tai OmaVero-palvelussa. Ohjeiden mukaan Verohallinnon pohjoissaamenkielinen työntekijä soittaa sähköpostiviestin jättäjälle kolmen arkipäivän kuluessa. Mikäli asiakas haluaa asioida inarinsaameksi tai kolttasaameksi, Verohallinnon järjestämä tulkki soittaa hänelle tulkkausajan sopimiseksi. Asiakkaan on mahdollista varata myös aika verkkosivuilla olevan suomenkielisen ajanvarauspalvelun kautta. (Bálvalus sámegillii.)

Pohjoissaameksi on saatavilla ohjeet veroilmoituksen täyttöön, muutosverokortin hakuun sekä kiinteistöveroilmoituksen tekoon OmaVero-palvelussa. Tarjolla on myös tietoa poroverotuksesta sekä joitain pdf-muotoisia lomakkeita: ansiotuloja, pääomatuloja ja näistä tehtäviä vähennyksiä koskevat lomakkeet täyttöohjeineen, kiinteistöveroilmoitus täyttöohjeineen, lo-

makkeita erilaisten matkakulujen ilmoittamiseen, maa- ja metsätalouden veroilmoituksia, elinkeinotoiminnan veroilmoitus liikkeen- tai ammatinharjoittajalle, lomakkeita osakehuoneistoista, kiinteistöistä sekä muusta omaisuudesta saatujen vuokratulojen ilmoittamista varten, laskelmia luovutusvoitosta tai -tappiosta, lomakkeita kotitalous- tai sähkövähennyksen ilmoittamiseen, ulkomaan ansio- tai pääomatulojen selvittämiseen sekä verokorttihakemus, ennakkoverohakemus, tuloverotuksen oikaisuvaatimus ja kiinteistöveron oikaisuvaatimus täyttöohjeineen. Vastaavia sisältöjä ei ole inarin- tai kolttasaameksi. Ainakin apurahoja, työasuntovähennystä, tulonhankkimistoimintaa sekä osakeyhtiön osakkaan tietoja koskevat lomakkeet ovat saatavilla ainoastaan suomeksi tai ruotsiksi. (Sámegielat skovit ja prentosat.)

6.2.2 Skatteverket

Ruotsin veroviraston Skatteverketin sivustolla on saatavilla palveluita ruotsin lisäksi arabiaksi, dariksi, jiddišiksi, paštuksi, farsiksi, soraniksi, bosniaksi/kroaatiksi/serbiaksi, pohjoissaameksi, saksaksi, englanniksi, espanjaksi, viroksi, ranskaksi, luulajansaameksi, meänkielillä, puolaksi, venäjäksi, romaniksi, somaliksi, suomeksi, turkiksi, thaiksi, tigrinjaksi, ukrainaksi ja eteläsaameksi. Kielivaihtoehdot löytyvät sivuston ylälaidasta Other languages -linkin takaa.

Ruotsinkielisen sivuston kautta yksityishenkilöt, yritykset, yhdistykset ja viranomaiset voivat saada tietoa veroasioista ja hoitaa veroasioitaan sähköisesti. Sivuston kautta käyttäjä voi myös saada tietoa Skatteverketin toiminnasta ja tehtävistä, hakea virastoon töihin sekä tutustua viraston tilastoihin. (Etusivu.) Mina sidor -asiointisivuille voi kirjautua vain ruotsiksi tai englanniksi.

Saamenkielisillä sivuilla kerrotaan, miten Skatteverketiin voi olla yhteydessä. Ohjeiden yhteydessä mainitaan, millä kielillä palvelua on saatavilla: ruotsiksi tai englanniksi. Skatteverketin vaihteeseen soittamalla asiakas voi varata ajan tulkin välityksellä tapahtuvaan keskusteluun. Pohjoissaameksi ja eteläsaameksi on tietoa Skatteverketin toiminnasta, veroilmoituksen tekemisestä ja verojen maksamisesta. Samat sivut on käännetty esimerkiksi suomeksi, meänkielille sekä monelle muulle kielelle. Luulajansaameksi on saatavilla tietoa ainoastaan Skatteverketin toiminnasta. Saamenkielisillä sivuilla on linkkejä ruotsin- ja englanninkielisille sivuille. Suomenkielisillä sivuilla on käännöksiä ja selityksiä veroilmoituksen täyttämisen tueksi. Saamenkielisillä sivuilla vastaavaa ei ole. (Other languages, Samiska, Min doaimma, Mijá doajmma, Mijjen darjome.)

6.2.3 Vertailua Verohallinnon ja Skatteverketin välillä

Verohallinnon verkkosivuston kautta saamenkielisille on saatavilla selkeästi enemmän palveluita kuin Skatteverketin sivustolta. Sekä Verohallinto että Skatteverket ovat huomioineet sivustollaan useampia saamen kieliä. Molemmat kertovat, mitä kautta asiakas voi varata ajan keskustellakseen tulkin välityksellä. Verohallinnon sivuilla on saamen kielillä tietoa saamen kielilain takaamista oikeuksista, Skatteverketin sivuilla vastaavaa ei ole.

Sekä Verohallinnon että Skatteverketin sivustojen palveluista ja sisällöistä vain pieni osa on käännetty saamen kielille. Verohallinnolla on sivustollaan pohjoissaamenkielisiä lomakkeita, Skatteverketillä ei. Verohallinnolla on enemmän sisältöä pohjoissaameksi kuin inarin- ja kolt-tasaameksi. Skatteverketillä on toisiaan vastaavat sisällöt pohjois- ja eteläsaameksi, luulajan-saameksi sisältöä on vähemmän.

6.3 Syrjintää ehkäisevät viranomaiset

6.3.1 Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Yhdenvertaisuusvaltuutetun verkkosivusto yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi tarjoaa useita kieli-vaihtoehtoja. Sivun yläreunassa on vaihtoehtoina suomi, ruotsi, englanti, pohjoissaame sekä ”other”, josta aukeaa kolmekymmentä kieltä kattava luettelo. Kielten joukossa ovat myös inar-in- ja kolttsaame. Yhdenvertaisuusvaltuutetun logo on nelikielinen: viranomaisen nimi on logossa suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja pohjoissaameksi. (Etusivu.)

Sekä pohjoissaameksi että suomeksi on saatavilla tietoa esimerkiksi ulkomaalaisten oikeuk-sista, ihmiskaupasta, ajankohtaisista asioista, yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävistä sekä siitä, miten valtuutettuun voi olla yhteydessä. Pohjoissaamenkielisellä sivustolla on runsaasti sisäl-töä, ja sivuston käyttäminen pohjoissaameksi on mielekästä. Valikkojen perusteella pohjois-saamenkielinen ja suomenkielinen sivusto eivät ole täysin identtiset: suomenkielisen sivuston ylävalikossa on otsikot Tehtävämme, Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Ajankohtaista ja Yhteystie-dot, kun taas pohjoissaamenkielisen sivuston otsikoina ovat Min doaimmat (toimintamme), Vealaheapmi ja ovttaveardásašvuohta (syrjintä ja yhdenvertaisuus), Olmmošgávpi (ihmis-kauppa) sekä Áigequovdil (ajankohtaista). Pohjoissaamenkielisellä sivustolla erilliseksi otsi-koksi on siis nostettu ihmiskauppa, jonka sisällöt suomenkielisellä sivustolla löytyvät Tehtä-vämme-osion alta. (Etusivu, Ovdasiidu.)

Osa pohjoissaamenkielisen sivuston etusivun teksteistä on suomeksi, kuten yhteystietoja ja asiakaspalvelua käsittelevät tekstit. Kun sivuston kieltä vaihtaa pohjoissaamesta suomeksi, käyttäjä pysyy samalla sivulla eikä siirry esimerkiksi suomenkieliselle etusivulle. Suomeksi on saatavilla huomattavasti enemmän ajankohtaisia tekstejä kuten uutisia, tiedotteita, selvityksiä, julkaisuja ja blogitekstejä kuin pohjoissaameksi. Pohjoissaamenkieliset ajankohtaiset tekstit käsittelevät lähinnä saamelaisia. (Ajankohtaista, Áigequovdil.)

Inarinsaameksi ja kolttasaameksi on saatavilla huomattavasti vähemmän sisältöjä kuin pohjoissaameksi. Molemmilla kielillä on saatavilla pari blogitekstiä ja saamelaiskäräjiä koskevaa selvitystä sekä lyhyesti tietoa yhdenvertaisuusvaltuutetun toiminnasta, ihmiskaupasta, syrjinnästä ja yhteyden ottamisesta asiakaspalveluun. (Anarâškielâ, Nuörttsää'mm.)

Saamenkielisissä asiakaspalvelua käsittelevissä sisällöissä kerrotaan, että yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto palvelee suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Sivun mukaan asiakas voi tarvittaessa ottaa yhteyttä myös muulla kielellä. Sivulla ei anneta ohjeita siihen, miten muulla kielellä toteutettavat yhteydenotot tulisi tehdä, eikä sähköpostiosoitteiden ja puhelinnumeroiden yhteydessä tarkenneta, mitä kieliä viranomaisten kanssa voi käyttää. (Áššehasbálvalus, Anarâškielâ, Nuörttsää'mm.)

6.3.2 Diskrimineringsombudsmannen

Diskrimineringsombudsmannenin verkkosivustolla do.se on saatavilla tietoa syrjinnästä ja työnantajien sekä oppilaitosten velvollisuuksista yhdenvertaisuuskysymyksiä koskien. Ruotsinkielisen sivuston kautta voi tehdä syrjintäkantelun, tutustua viranomaisen julkaisuihin ja saada tietoa yksilön oikeuksista. Sivuston kieltä ei voi vaihtaa, mutta Choose language -osiosta pääsee tutustumaan muilla kielillä kirjoitettuun perustietoon. Tietoa on saatavilla arabiaksi, bosniaksi/kroaatiksi/serbiksi, dariksi, tanskaksi, englanniksi, espanjaksi, suomeksi, ranskaksi, jiddišiksi, meänkielellä, persiaksi, puolaksi, venäjäksi, viidellä romanikielellä, pohjoissaameksi, eteläsaameksi, luulajansaameksi, somaliksi, tigrinjaksi sekä ukrainaksi. (Etusivu, Choose language.)

Pohjoissaameksi, eteläsaameksi ja luulajansaameksi on tietoa kansallisten vähemmistöjen ja vähemmistökielten puhujien oikeuksista sekä siitä, miten viranomaiseen voi ottaa yhteyttä. Eteläsaameksi ei ole saatavilla juuri muuta tietoa. Pohjoissaameksi ja luulajansaameksi on saatavilla enemmän tietoa Diskrimineringsombudsmannenin toiminnasta, syrjinnästä sekä muiden toimijoiden tarjoamasta tuesta syrjintätilanteissa. Pohjoissaameksi on saatavilla myös

seikkaperäiset ohjeet syrjintäkantelun tekoon. Ohjeiden yhteydessä on myös teksti *Daga almmuhusa webbaskovvai* ("tee kantelu verkkolomakkeella"), mutta ei linkkiä verkkolomakkeeseen (Ilmmut vealaheami). Suomenkielisellä sivulla on vastaavassa kohdassa linkki verkkolomakkeeseen ja linkin alla teksti, jonka mukaan lomake on saatavilla vain ruotsiksi, mutta sen voi täyttää haluamallaan kielellä (Tee kantelu syrjinnästä).

Vaikuttaa siltä, että samoja sisältöjä on käännetty kaikille Diskrimineringsombudsmannenin sivustollaan käyttämille vähemmistökielille. Eteläsaameksi sisältöä on käännetty selkeästi vähemmän kuin pohjoissaameksi ja luulajansaameksi.

6.3.3 Vertailua syrjintää ehkäisevien viranomaisten välillä

Sekä Yhdenvertaisuusvaltuutetun että Diskrimineringsombudsmannenin sivustoilla on sisältöä useammalla saamen kielellä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun sivustolla on selkeästi enemmän sisältöä pohjoissaameksi kuin inarin- ja kolttasaameksi. Diskrimineringsombudsmannenin sivustolla sisältöä on enemmän pohjois- ja luulajansaameksi kuin eteläsaameksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun pohjoissaamenkielisellä sivustolla on runsaasti tietoa eri aiheista. Diskrimineringsombudsmannen on huomionnut saamen kielet ensisijaisesti kansallisten vähemmistöjen oikeuksista kertomalla, minkä lisäksi pohjois- ja luulajansaameksi on saatavilla jonkin verran tietoa syrjinnästä sekä viranomaisen tehtävistä.

Vaikuttaa siltä, että sekä Yhdenvertaisuusvaltuutettuun että Diskrimineringsombudsmanneeniin voi halutessaan olla yhteydessä saameksi, joskaan kumpikaan ei tiedota selkeästi siitä, miten saameksi viestiminen onnistuu. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan asiakas voi tarvittaessa ottaa yhteyttä jollakin muulla kielellä kuin suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi, mutta ei kerro, miten yhteyden ottaminen saameksi tapahtuu. Diskrimineringsombudsmannenin pohjoissaamenkielisiltä sivuilta ilmeisesti puuttuu linkki, jonka kautta voi jättää syrjintäkantelun. Suomenkielisen vastaavan sivun mukaan syrjintäkantelun voi jättää millä tahansa kielellä, pohjoissaameksi vastaavaa tietoa ei ole.

6.4 Poliisit

6.4.1 Poliisi

Suomen poliisin verkkosivustolla poliisi.fi on tarjolla runsaasti tietoa poliisin tehtävistä, erilaisista rikoksista sekä ajankohtaisista asioista. Poliisi myös tiedottaa verkkosivuillaan tapah-

tuneista rikoksista ja käynnissä olevista tutkinnoista, joihin poliisi pyytää yleisövihjeitä. Poliisi.fi-sivuston kielivaihtoehdot ovat suomi, ruotsi ja englanti, mutta Asioi verkossa -linkkiä painamalla pääsee poliisin verkkoasiointisivulle asiointi.poliisi.fi, jossa palveluita on saatavilla myös pohjoissaameksi. Asiointisivuston kieltä vaihtaessa sivusto ei siirrä käyttäjää esimerkiksi etusivulle, vaan sivuston kieltä voi vaihtaa pysyen samalla sivulla. (Asioi verkossa.)

Pohjoissaamenkielisten asiointisivujen kautta yksityishenkilö voi hakea passia tai henkilökorttia, tehdä rikosilmoituksen, vastata automaattisella liikennevalvontalaitteella kuvattuun rikkomukseen, hoitaa yksityiseen turvallisuusalaan liittyviä asioita kuten hakea vartijan tai järjestyksenvalvojan korttia, hoitaa ampuma-aseisiin liittyviä asioita kuten hakemuksia ja ilmoituksia sekä hoitaa rahankeräysasioita, kuten pienkeräysilmoituksen tekemisen tai keskeyttämisen. Monesta teemasta on saatavilla linkkejä suomenkielisiin lisätietoihin.

Pohjoissaamenkielisen sivuston aselupaosio on osittain suomeksi. Tähän saattaa olla syynä se, että aselupien hakeminen sähköisesti on ollut mahdollista vasta maaliskuun 2024 alusta lähtien (Poliisi 2024). Myös muita asioita koskeva osio on käännetty pohjoissaameksi vain osittain. Pohjoissaamenkielisen sivuston kautta on mahdollista tehdä myös virka-apupyynnöjä, mutta ohjeet tähän on kirjoitettu suomeksi.

Yksityishenkilölle tarkoitetut palvelut ovat saatavilla palveluun tunnistautuneille käyttäjille. Passin tai henkilökortin hakeminen vaikuttaa onnistuvan kokonaan pohjoissaameksi. Samoin rikosilmoituksen ja pienkeräysilmoituksen tekemiseen vaaditut lomakkeet ovat saatavilla saamen kielellä. Sen sijaan kaikki ampuma-aseisiin liittyvät lomakkeet ovat pohjoissaamenkielisillä sivuilla suomenkielisiä. Jos asiakas haluaa tehdä pohjoissaameksi ilmoituksen ilotulitusnäytöksen, yleisötilaisuuden tai yleisen kokouksen järjestämisestä, sivusto ilmoittaa pohjoissaameksi, että ilmoitusten jättäminen ei ole mahdollista saameksi, ja ohjaa valitsemaan kieleksi suomen tai ruotsin. Räjähdeiden lähtöainelupahakemuksen voi tehdä suomeksi.

Yrityksille ja yhteisöille on pohjoissaamenkielisillä sivuilla tarjolla seuraavia palveluita: yksityisen turvallisuusalan elinkeinolupa-asiat, ampuma-aseisiin liittyvät asiat, rahankeräysluvat ja pienkeräysilmoitukset, arpajaislupa-asiat, rikosilmoituksen tekeminen, virka-apupyynnöt sekä muut asiat kuten ilotulitusnäytöksestä, räjäytystyöstä tai yleisestä kokouksesta ilmoittaminen. Näistä arpajaislupa-asioita ja virka-apupyynnöjä koskevat kohdat ovat kokonaan suomen kielellä.

Suurin osa rikosasioita käsittelevän sivun teemoista on käännetty pohjoissaameksi. Saamen kielellä sivustolta saa ohjeita esimerkiksi petoksista, vahingonteoista, varkauksista sekä kolareista ilmoittamiseen. Ainoastaan poliisilta saadut viestit rikosasioihin liittyen sekä viranomaisille tarkoitetut ilmoitukset kuten Kela-petoksesta tai lapseen kohdistuneesta rikoksesta ilmoittaminen ovat pohjoissaamenkielisellä sivulla saatavilla vain suomeksi.

Ajanvarauksen tekeminen on mahdollista pohjoissaamenkielisten sivujen kautta. Ajan varaaaminen onnistuu pohjoissaameksi, mutta palvelu ei ajanvarauksen yhteydessä kerro, onko pohjoissaamenkielistä palvelua saatavilla varattavalle ajalle.

Voi sanoa, että Suomen poliisin sähköiset palvelut ovat osittain saatavilla pohjoissaameksi. Inarinsaameksi tai kolttasaameksi ei ole saatavilla ollenkaan palveluita. Tilanne ei vaikuta muuttuneen vuodesta 2021, jolloin oikeusministeriön selvityksestä kävi ilmi, että osa sähköisestä asioinnista onnistuu pohjoissaameksi (ks. Arola 2021). Selvityksestä ei ilmene, mitkä osat asioinnista onnistuivat tuolloin pohjoissaameksi, joten on mahdotonta sanoa, onko palveluita nyt tarjolla aiempaa enemmän. Huomionarvoista sinänsä, että tarjolla on palveluita paitsi yksityishenkilöille, myös yrityksille ja yhteisöille. Selvityksen mukaan saameksi asioiminen oli tuolloin mahdollista vain Rovaniemellä, jossa oli yksi pohjoissaamenkielinen poliisi. Saamenkielisten poliisien määrästä tai tavoitettavuudesta ei löytynyt tätä tutkielmaa tehdessäni tietoa poliisin pohjoissaamenkielisiltä asiointisivuilta.

6.4.2 Polisen

Verkkosivustolla polisen.se Ruotsin poliisi tiedottaa ajankohtaisista aiheista ja jakaa tietoa palveluistaan ja toiminnastaan. Sivuston kautta ruotsinkielinen käyttäjä voi esimerkiksi löytää tietoa oman alueensa poliisista, tehdä rikosilmoituksen, tutustua lakeihin ja hakea henkilökorttia tai aselupaa. Sivusto tai sen osia on saatavilla ruotsin lisäksi englanniksi, suomeksi, saksaksi, ranskaksi, espanjaksi, pohjoissaameksi, meänkielellä, arabiaksi, farsiksi, jiddišiksi, romani chibiksi, sekä bosniaksi/kroaatiksi/serbiaksi.

Polisenin sivuilla on tarjolla hyvin vähän saamenkielistä sisältöä. Pieni osa palveluista on tarjolla pohjoissaameksi. Pohjoissaamenkielisiltä sivuilta käyttäjä löytää tietoa rikosilmoituksen tekemisestä, passin ja henkilökorttien hakemisesta sekä rikoksen uhreille suunnattua tietoa erilaisista rikoksista: lähisuhteessa tapahtuvista rikoksista, lapsiin kohdistuvista rikoksista, viharikoksista, kunniaan liittyvistä rikoksista, seksuaalirikoksista sekä rikoksen uhreille tarjolla olevasta avusta. Tietojen yhteydessä on linkkejä ruotsinkielisiin lisätietoihin.

Saatavilla on tietoa myös siitä, miten poliisiin voi ottaa yhteyttä kiireettömissä ja kiireellisissä tilanteissa. Tietoa siitä, voiko poliisin kanssa asioida saameksi, ei ole. Rikoksen uhreille tarjottavan avun yhteydessä mainitaan, että rikosilmoituksen teon ja rikostutkinnan yhteydessä on saatavilla tulkkausapua, ja pohjoissaameksi kerrotaan kansallisia vähemmistöjä ja vähemmistökieliä koskevan lain turvaamista oikeuksista.

Pohjoissaamenkieliset sivut vaikuttavat käännöksiltä muun muassa siksi, että tismalleen samat tiedot ovat saatavilla myös suomeksi. Pohjoissaameksi ei kuitenkaan ole käännetty kaikkea samaa tietoa kuin suomeksi: suomenkielisillä sivuilla on lisäksi tietoa ainakin huijauspuheluilta suojautumisesta.

6.4.3 Vertailua Poliisiin ja Polisenin välillä

Sekä Poliisi että Polisen huomioivat jossain määrin verkkosivustoillaan pohjoissaamen puhujat. Yleistietoa jakava poliisi.fi-sivusto ei ole saatavissa saameksi, mutta asiointi.poliisi.fi-sivustosta suurta osaa voi käyttää pohjoissaameksi, ja erilaisten hakemusten tekeminen on mahdollista pohjoissaameksi. Polisen.se-sivustolla saamenkielistä sisältöä on selkeästi vähemmän. Poliisin kautta ajan varaaminen on mahdollista pohjoissaameksi, mutta ajanvarauksen yhteydessä ei kerrota, saako varatulla ajalla palvelua pohjoissaameksi. Polisen mainitsee, että rikosilmoituksen teon yhteydessä on mahdollista saada tulkkausapua, mutta samaa ei kerrota esimerkiksi henkilökortteja käsittelevällä sivulla. Selkeää tietoa siitä, miten ja missä Poliisiin tai Polisenin kanssa on mahdollista asioida pohjoissaameksi, ei ole. Kumpikaan ei huomioi verkkosivustoillaan maan puhujamäärältään pienempiä saamen kieliä.

6.5 Pääkaupungit

6.5.1 Helsingin kaupunki

Helsingin kaupungin verkkosivusto hel.fi tarjoaa tietoa kaupungin eri palveluista, päätöksenteosta ja hallinnosta sekä ajankohtaisista asioista. Palveluita on sekä kaupungin asukkaille että turisteille. Helsingin kaupungin sivustolla ei ole saamenkielisiä palveluita. Ainoat tarjolla olevat kielivaihtoehdot ovat suomi, ruotsi, englanti, selkosuomi ja viittomakieli. (Etusivu.) Sivustolta ei myöskään löydy kootusti tietoa saamelaiden osallistamisesta päätöksentekoon tai mahdollisista saamenkielisistä palveluista (vrt. Oulun kaupunki).

6.5.2 Tukholman kaupunki

Tukholman kaupungin ruotsinkielisellä sivustolla start.stockholm on saatavilla tietoa muun muassa kaupungin palveluista, infrastruktuurista ja päätöksenteosta. Tietoa on jaoteltu käyttäjäryhmittäin esimerkiksi lapsiperheille, nuorille, yrityksille ja yhteisöille sekä turisteille. (Etusivu.) Sivustolla on saatavilla sisältöjä myös englanniksi, pohjoissaameksi, eteläsaameksi, luulajansaameksi, suomeksi, meänkielillä, jiddišiksi sekä viidellä romanikielellä (Other languages).

Kullakin saamen kielellä on saatavilla lyhyesti tietoa kaupungin infrastruktuurista, kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluista, päätöksenteosta sekä kunnan asukkailleen tarjoamasta sosiaalisesta tuesta. Saatavilla on tietoa myös kansallisiin kielivähemmistöihin kuuluvien oikeuksista, vanhustenhoidosta sekä oikeudesta saamenkieliseen varhaiskasvatukseen. Vähemmistökielisestä varhaiskasvatuksesta kiinnostuneet ohjataan ruotsinkieliselle sivulle, josta käy ilmi, että Tukholman kunnalla on yhteinen esikoulu saamen- ja meänkielisille lapsille (Förskola på nationella minoritetspråk).

Saamenkieliset sivut sisältävät keskenään samat tiedot. Tiedot ovat samat kuin myös suomenkielisillä sivuilla. Oletan, että samat tiedot on käännetty kaikille kansallisille vähemmistökielille: tiedot suomen, meänkielen ja saamen puhujien erityisoikeuksista on käännetty jopa romanikielille.

Saameksi ei ole saatavilla tietoa siitä, miten Tukholman kaupungin kanssa voi asioida saameksi. Saamenkielisten sivujen ainut yhteystieto ohjaa Tukholman kaupungin puhelinvaihteseen. Vanhustenhoitoa käsittelevällä sivulla on suorat yhteystiedot kunnan vanhustenhoitoon, mutta näiden yhteydessä ei kerrota, osaako kukaan vanhustenhoidossa työskentelevä saamea (Stockholmma gávpoga boarrásiidfuolaheapmi). Suomenkielisellä vastaavalla sivulla kerrotaan, että vanhustenhoidossa on suomenkielistä henkilökuntaa (Vanhustenhoito Tukholman kaupungissa).

6.5.3 Vertailua Helsingin ja Tukholman kaupunkien välillä

Tukholman kaupungin sivustolla on selkeästi enemmän saamenkielisiä verkkosisältöjä kuin Helsingin kaupungin sivustolla. Siinä missä Helsingin kaupunki ei ole kääntänyt mitään verkkosivustoltaan saatavaa tietoaan yhdellekään saamen kielelle, Tukholman kaupunki on huomionut niin pohjois-, etelä- kuin luulajansaamenkin puhujat. Tämä selittynee sillä, että saa-

men hallintoalueeseen kuuluvalla Tukholman kaupungilla on lain mukaan velvollisuus tarjota saamenkielisiä palveluita, Helsingillä ei. Kullekin kielelle on kuitenkin käännetty vain murtoosa kaikista sivustolla saatavilla olevista tiedoista, ja palvelun voi nähdä melko puutteellisena. Saameksi kerrotaan saamen puhujien kielellisistä oikeuksista, mutta tietoa siitä, miten oikeuksiaan voi toteuttaa Tukholman kaupungin kanssa asioidessa, ei ole.

6.6 Saamelaisalueen kunnat ja Oulun kaupunki

6.6.1 Enontekiön kunta

Enontekiön kunnan verkkosivuston enontekio.fi suomenkielisellä etusivulla on tietoa kunnasta ja sen ajankohtaisista asioista ja tapahtumista. Tietoa on jaoteltu yksityishenkilöiden, yrittäjien ja turistien tarpeisiin. Ylävalikon kautta sivuston käyttäjä pääsee lukemaan tarkemmin kunnan palveluista, päätöksenteosta ja muusta verkkosisällöstä. (Etusivu.)

Kunnan sivusto on saatavilla ainoastaan suomeksi. Tämän lisäksi sivuston ylälaidassa on saamen lippu, jota klikkaamalla käyttäjä pääsee lukemaan kunnan saamenkielisistä palveluista. Osittain pohjoissaamen- ja osittain suomenkielisellä sivulla on lyhyt luettelo kunnan saamenkielisistä työntekijöistä ja ohjeet tulkkauspalveluiden saamiseen. Sivulla on pohjoissaameksi ohjeita siitä, mihin kannattaa olla yhteydessä eri palveluita tarvitessaan. Ohjeiden yhteydessä ei ole mainittu, saako kyseiseltä taholta palvelua pohjoissaameksi – oletettavasti ei, ellei joku saamenkielisistä työntekijöistä työskentele kyseisessä paikassa tai ellei henkilö ole tilannut etukäteen tulkkia. Sivulla on myös suomeksi sosiaali- ja terveystieteiden järjestö SámiS-oster ry:n hanketyöntekijöiden yhteystiedot. (Sámegielat bálvalusat.)

Enontekiön kunnan sivustolla pohjoissaamenkieliset käyttäjät on huomioitu, ja saamenkielisten palveluiden pariin on helppo löytää. Saamenkielistä sisältöä on kuitenkin tarjolla todella vähän, käytännössä vain yhteystietoluettelon verran.

6.6.2 Inarin kunta

Inarin kunnan verkkosivuston inari.fi suomenkielisellä etusivulla on linkkejä tiedotteisiin, joista suurin osa on suomen kielellä. Etusivulla on linkkejä kunnan päätöksentekoa, perusinfoa, palveluita ja avoimia työpaikkoja koskeville sivuille. Etusivulla on myös linkki saamenkielisiä palveluita käsittelevään tiedotteeseen. Sivuston ylälaidasta voi vaihtaa kieleksi ruotsin, englannin, pohjoissaamen, inarinsaamen tai kolttasaamen. Kieltä vaihtamalla sivusto siirtää käyttäjän etusivulle. (Etusivu.)

Saamenkielisillä etusivuilla on keskenään sama sisältö: linkki Inarin kunnan esittelyyn, saamenkielisiä palveluita käsittelevään tiedotteeseen sekä viimeisimpiin kyseisellä saamen kielillä oleviin tiedotteisiin. Etusivuilla on selkeästi vähemmän sisältöä kuin suomenkielisellä etusivulla, mutta vastaavat tiedot löytyvät sivuston ylälälikosta. Kunnan logoa klikkaamalla käyttäjä päätyy takaisin suomenkieliselle etusivulle. Inarin kunnan logo on nelikielinen: kunnan nimi lukee logossa suomeksi, inarinsaameksi, kolttasaameksi ja pohjoissaameksi.

Sekä saamen- että suomenkielisten sivustojen kautta löytyy sisältöä esimerkiksi kunnan perustiedoista, palveluista, päätöksenteosta ja turismista löytyvät kuitenkin kaikilla saamen kielillä. Saamenkielisillä sivustoilla on vähemmän sisältöä kuin suomenkielisillä, eikä kaikilla saamen kielillä ole tarjolla samoja sisältöjä. Esimerkiksi suomenkielisen sivuston kautta löytyvää perheille suunnattua Inarin perhekeskus -sivustoa ei löydy muilla kielillä (Perhekeskus). Kouluista ei löydy tietoa inarinsaameksi, mutta pohjois- ja kolttasaameksi löytyy. Saamenkielistä ainoastaan kolttasaameksi löytyy sosiaali- ja terveystalveluita koskevaa sisältöä (Sosiaal- da tiörväsvoütkkääzkközz, viitattu 25.3.2024). Tämä tuskin tarkoittaa sitä, että kolttasaamenkielisten palvelutarpeet on huomioitu terveydenhuollon osalta paremmin kuin muiden saamen kielten puhujien. Epäilen, että kyse on siitä, että terveydenhuoltotehtävien siirryttyä kunnilta hyvinvointialueelle vuonna 2023 terveydenhuoltoa käsittelevät sisällöt on poistettu inarin- ja pohjoissaamenkielisiltä sivustoilta, mutta kolttasaamenkieliselle sivustolle sisällöt ovat syystä tai toisesta jääneet. Epäilystäni tukee se, että vieraillessani kolttasaamenkielisellä sivustolla uudelleen 4.4.2024 sosiaali- ja terveystalveluita koskeva sivu on poistettu.

Saamenkieliset sivustot eivät ole keskenään täysin identtisiä. Eroja löytyy esimerkiksi saamenkielisten valikkojen sisällöistä: inarinsaamenkielisen Aanaar-info-valikon kautta löytyy kunnan markkinointimateriaalia, jota kolttasaamenkielisestä Aanaar-info-valikosta ei löydy. Eroja on myös saamenkielisten sivustojen tapahtumakalentereissa: Inarinsaamenkielisen sivuston tapahtumakalenteri on kokonaisuudessaan suomeksi, ja kalenterissa on suomeksi tietoa kunnan tapahtumista. Kolttasaamenkielisen sivuston tapahtumakalenterin linkki ohjaa suomenkielisen sivuston tapahtumakalenteriin, ja koko sivuston kieli vaihtuu suomeksi. Pohjoissaamenkielisen sivuston tapahtumakalenteri sen sijaan on pohjoissaameksi, mutta kalenterissa ei ole tietoa mistään tulevista tapahtumista. (Dáhpáhusat; Lettööttámpooddka'Indar; Tábah-tusáhkalendar.) Vaikuttaa siltä, että erikielisillä sivustoilla on tehty ainakin osittain toisistaan erillisiä sisältöratkaisuja eikä kaikki ole suoraan ja järjestelmällisesti käännetty kielestä toiseen.

Saamenkielisten sivustojen yhteystietojen yhteydessä on erillinen sivu, josta löytyy luettelo saamenkielisistä työntekijöistä (Samigielat bargit; Sämikielálii pargeeh; Sää'mkiõllsaž tuájja). Sivustoilta löytyy myös tietoa saamenkielisistä tulkkauspalveluista. Saamenkielisten sivustojen kautta löytyy myös suomenkielinen Inarin kunnan saamen kielistrategia (Saamen kielistrategia). Siihen nähden, että runsaasti sisältöä on saatavilla eri saamen kielillä, on kiinnostavaa, että kunnan saamen kielistrategiasta ei ole saatavilla edes saamenkielistä tiivistelmää.

Inarin kunnan sivustolla on runsaasti sisältöä sekä pohjois-, inarin- että kolttasaameksi. Käyttäjä ei kuitenkaan voi olla varma, vastaako saamenkielinen sisältö suomenkielistä sisältöä ja onko sisältö ajan tasalla.

6.6.3 Utsjoen kunta

Utsjoen kunnan logo on kaksikielinen. Siinä lukee sekä suomeksi että pohjoissaameksi *Utsjoki - Vahvasti pohjoisin*. Etusivun alalaidassa on mahdollisuus jättää viesti. Viestilomakkeen tekstit ovat ensin pohjoissaameksi, sitten suomeksi (esim. Namma/Nimi, Telefonnummir/Puhelinnumero). Muilta osin utsjoki.fi-sivuston etusivu on suomenkielinen. (Etusivu.)

Pohjoissaamenkielinen versio sivustosta löytyy osoitteesta utsjoki.fi/se/. Sekä suomen- että pohjoissaamenkielisiltä sivuilta löytyy tietoa ajankohtaisista asioista, kunnasta, avoimista työpaikoista, kunnan päätöksenteosta, hanketoiminnasta ja matkailumahdollisuuksista sekä kunnan yhteystiedot ja palautelomake. Etusivun alalaidassa on Utsjoen kaupungin sosiaalisen median päivityksiä suomeksi, pohjoissaameksi ja englanniksi. Tiedotteet ovat sekä suomeksi että pohjoissaameksi. (Etusivu; Ovdasiidu.)

Sivuston sivupalkista löytyy lisää palveluita yksityishenkilöille, yrittäjille ja matkailijoille sekä lisätietoa kunnasta ja sen hallinnosta. Lähes kaikki sivut ovat saatavilla sekä suomeksi että pohjoissaameksi. Kun sivuston kielen vaihtaa suomesta saameksi, käyttäjä pysyy samalla sivulla eikä siirry esimerkiksi toisen kielen etusivulle. Osa pohjoissaamenkielisten sivujen linkeistä vie suomenkielisille sivuille, mikä on mainittu linkin yhteydessä.

Vaikuttaa siltä, että kaksikielisyys on huomioitu sivustolla kokonaisvaltaisesti, eikä sivuston palveluiden saatavuudessa ole eroa suomen ja pohjoissaamen kielen välillä. Sekä suomen- että pohjoissaamenkielisillä sivuilla joidenkin kunnan työntekijöiden yhteystietojen vieressä on saamen lippu, oletettavasti ilmaisemassa, että kyseisen henkilön kanssa voi asioida myös (pohjois)saameksi (Oktavuodadieđut; Yhteystiedot).

6.6.4 Sodankylän kunta

Sodankylän kunnan suomenkielinen sivusto sodankyla.fi vastaa palvelutarjonnaltaan pitkälti muita käsittelemiäni Suomen kuntia: tarjolla on tietoa muun muassa kunnasta, kunnan palveluista, päätöksenteosta, tapahtumista ja hankkeista. Sivuston kielivaihtoehdot ovat suomi, englanti ja pohjoissaame. (Etusivu.)

Pohjoissaamenkielisellä sivustolla on samat valikot kuin suomenkielisellä sivustolla (Ovdasiidu). Sisältöä on vähemmän kuin suomeksi, mutta asumisesta, sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista (ja niiden siirtymisestä Lapin hyvinvointialueelle), varhaiskasvatuksesta ja koulutuksesta, vapaa-ajasta ja hyvinvoinnista, töistä ja elinkeinoista, tapahtumista sekä kunnan päätöksenteosta löytyy kaikista ainakin jonkin verran tietoa pohjoissaameksi. Sekä suomen- että pohjoissaamenkielisen sivuston kautta voi myös jättää palautetta ja etsiä kunnan virkailijoiden yhteystietoja. Tietoa siitä, miten kunnan kanssa voi asioida saameksi, ei yhteystietojen yhteydessä ole (Oktavuodadieđut).

6.6.5 Oulun kaupunki

Oulun kaupungin verkkosivustoa ouka.fi voi käyttää suomeksi, englanniksi tai ruotsiksi. Saamen kieliä ei ole huomioitu sivustolla mitenkään. Laittamalla sivuston hakukenttään sanan *saame* löytää suomenkielisen sivun, johon on koottu saamenkielisille suunnattuja palveluita (Saamelaiset).

Oulun kaupungin etusivulta löytyy palveluita eri elämäntilanteita koskien: ikääntyneille, lapsille ja lapsiperheille, maahanmuuttaneille, matkailijoille, nuorille sekä opiskelijoille. Sivuston palveluita on etusivulla jaettu myös aihealueittain: asuminen ja ympäristö, kasvatus ja koulutus, vapaa-aika, työ ja yrittäminen, kaupunki ja hallinto. Etusivun tai sivuston ylävalikon linkeistä mikään ei ohjaa suoraan saamenkielisille suunnattujen palveluiden pariin. Linkkiä saamenkielisille suunnattuihin palveluihin ei löydy myöskään aihealueittain jaetuista sivuista. (Etusivu.)

Saamelaiset-sivulla kerrotaan suomeksi Oulun saamelaisille suunnatuista palveluista. Sivun mukaan Oulun kaupunki kokoontuu säännöllisesti saamelaisten yhteistyöryhmän kanssa ja keskustelee Oulussa asuvien saamelaisten nykytilanteesta ja tulevaisuudesta. Kaupungilla on pohjoissaamenkielistä varhaiskasvatusta, kielipesätoimintaa, täydentävänä opetuksena tarjottavaa lähiopetusta 1.–9.-luokkalaisille sekä kaksikielinen pohjoissaame–suomi-yhdysluokka,

jonka opetuksesta vähintään neljännes on pohjoissaameksi. Sivun mukaan kaupunki tarjoaa inarin- ja kolttasaamen etäopetusmahdollisuutta esiopetusikäisestä alkaen, ja pohjois- ja inarinsaamen opiskelu on mahdollista Oulun aikuislukiossa sekä kansalaisopistossa. Sivulla on saamenkielisille suunnattujen palveluiden yhteys henkilöiden tiedot sekä linkit Saamelaiskäräjien, Saamelaisalueen koulutuskeskuksen sekä Oulun yliopiston Giellagas-instituutin sivuille. Mitään tietoista ei ole saatavilla saamen kielillä. (Saamelaiset.)

Vaikuttaa siltä, että Oulun kaupunki ei huomioi saamenkielisiä verkkoviestinnässään tai sähköisissä palveluissaan. Kunta kuitenkin tarjoaa pohjoissaamenkielisiä palveluita varhaiskasvatuksesta lukioon ja keskustelee saamelaisten yhteistyöryhmän kanssa ja kertoo näistä kootusti sivuillaan suomeksi niille, jotka tietoa osaavat hakea.

6.6.6 Uumajan kunta

Uumajan kunnan verkkosivusto umea.se on ruotsin lisäksi saatavilla osittain eteläsaameksi, suomeksi, meänkielillä, englanniksi sekä selkokielellä ruotsiksi. Lisäksi sivuston voi kääntää automaattisella käännöstoiminnolla haluamalleen, Googlen käännöspalvelun tukemalle kielelle, joihin saamen kielet eivät lukeudu. (Etusivu.)

Uumajan kunnan sivustolla uumajansaamea on ainakin yritetty huomioida. Sivuston ylälaudasta löytyvän kielivalikon nimi on Giälah/Kieli/Languages, jossa *giälah* on uumajansaamea. Saamenkieliset sivut löytyvät uumajansaamenkielisen Sámiengiällije-otsikon alta. Kaikki tekstit ovat kuitenkin eteläsaameksi. (Languages.) Tulkitsen, että uumajansaame on haluttu jotenkin huomioida, mutta syystä tai toisesta muita tekstejä ei ole voitu kirjoittaa uumajansaameksi. Kielen hyvin pienen puhujamäärän huomioiden on todennäköistä, että kielitaitoista kirjoittajaa ei ole ollut saatavilla.

Eteläsaamenkielisillä sivuilla on tietoa lapsiperheille, koulutuksesta, työhausta, yhteiskunta-palveluista sekä kulttuurista. Eteläsaameksi voi saada tietoa esimerkiksi rakennusluvista, vesihuollosta ja sisäilmaongelmista. Suurin osa teksteistä ei vaikuta siltä, että ne olisi käännetty sen vuoksi, että ne olisivat erityisen relevantteja vähemmistökielisille kuntalaisille; äidinkielen opetuksen yhteydessä tosin on maininta siitä, että lain mukaan saamenkielistä opetusta tarjotaan, vaikka saamen opetukseen olisi ilmoittautunut vain yksi oppilas. Suomenkielisillä sivuilla on tietoa myös suomenkielisestä vanhustenhoidosta sekä esiopetuksesta. Saamenkielisillä sivuilla on linkkejä lisätietoihin. Linkkien yhteydessä ei aina mainita, millä kielellä lisätietoa on saatavilla. (Sámiengiällije.)

Tekstejä on useasta aiheesta, osa parin lauseen mittaisia, osa pidempiä. Esimerkiksi ruotsinkielisillä rakennuslupia käsittelevillä sivuilla on kattavasti tietoa rakennuslupaprosessin etenemisestä, mutta eteläsaameksi rakennusluvista kerrotaan tiivistelmänomaisesti (Bìgkemeluhpie jìh bìgkemetjaalasovveme; Bygglovsprocessen). Eteläsaamenkielisen sivun yhteydessä on linkki ruotsinkieliseen lomakepankkiin, josta ruotsinkielisen rakennuslupahakemuksen voi löytää. Saamenkielistä sisältöä on huomattavasti enemmän kuin meänkielistä ja jopa enemmän kuin suomenkielistä. Saamen- ja suomenkieliset sisällöt ovat osin samoja, mutta vaikuttaa siltä, että saameksi on tarjolla enemmän sosiaali- ja terveystalvveluita koskevaa sisältöä kuin suomeksi. Saameksi kerrotaan esimerkiksi väkivallan ehkäisystä ja asunnon mukauttamispaalvveluita. Toisaalta suomenkielisillä sivuilla kerrotaan suomenkielisistä hoivapaalvveluita. (Sámiengiällijje; Suomeksi.)

Uumajan kunnan sivustolla asioiva saamenkielinen käyttäjä voi tutustua eteläsaameksi useisiin kenen tahansa kuntalaisen kannalta olennaisiin asioihin. Sen sijaan tietoa kunnan saamenkielisistä palveluista tai ohjeita saamenkieliseen yhteyden ottamiseen ei ole, vaan eri aiheita käsittelevien tekstien yhteydessä useimmiten puhelinvaihteen numero tai aihetta käsittelevän kunnan toimiston sähköpostiosoite. Suomenkielisillä sivuilla on vähemmistökoordinaattorin yhteystiedot.

6.6.7 Luulajan kunta

Luulajan kunnan verkkosivusto lulea.se on ruotsinkielinen mutta osittain saatavilla myös englanniksi, suomeksi, meänkielillä ja pohjoissaameksi (Etusivu). Pohjoissaamenkielisillä sivuilla on tietoa vanhustenhoidosta, varhaiskasvatuksesta ja kouluista, saamenkielisestä kielikylvystä sekä vähemmistökielten huomioimisesta peruskoulussa. Suurimmalla osalla sivuista on sama sisältö sekä pohjoissaameksi että ruotsiksi. Saatavilla on tietoa saamenkielisten oikeuksista sekä kunnan kansallisilla vähemmistökielillä tarjottavaan opetukseen liittyvistä tavoitteista. (Davvisámegiella.) Suomenkielisillä sivuilla on tietoa myös kirjastoista, suomenkielisestä vanhustenhoidosta kunnan päätöksenteosta sekä puhelinnumero asiakaspaalvveluun, josta saa palvelua myös suomeksi (Suomeksi). Pohjoissaameksi vastaavia tietoja ei ole. Pohjoissaameksi kerrotaan, että kunnan kanssa on oikeus asioida pohjoissaameksi, mutta suoria yhteystietoja ei ole. Tietoa siitä, tarjoaako kunta vanhuksille pohjoissaamenkielistä hoivaa, ei ole. Vaikuttaa siltä, että Luulajan kunta on keskittynyt toteuttamaan verkkosivustollaan tietyt lain edellyttämät osat vähemmistökielisistä palveluistaan ja kertonut yhdellä saamen kielellä vanhustenhoidosta, kasvatuksesta ja koulutuksesta.

6.6.8 Arjeplogin kunta

Arjeplogin kunnan verkkosivusto arjeplog.se on saatavilla ainoastaan ruotsiksi. Sivusto tarjoaa asukkaille ja turisteille hyödyllistä tietoa kunnan palveluista ja päätöksenteosta. Muiden kielten käyttämisen ratkaisuksi sivusto tarjoaa mahdollisuutta kääntää sivuston sisältö Googlen kääntäjän avulla mille tahansa käännösohjelman tukemalle kielelle. Googlen käännösohjelma ei tue saamen kieliä. (Etusivu.)

Ruotsinkieliseltä sivustolta löytyy lyhyesti tietoa kansallisista vähemmistökielistä ja niiden puhujien oikeuksista (Nationella minoritetsspråk). Tiivistelmä kansallisia vähemmistöjä ja vähemmistökieliä koskevan lain sisällöstä on saatavilla pohjois- ja luulajansaameksi, joskin sen löytäminen onnistuu vain ruotsia osaamalla ja vaatii hieman vaivaa (ylävalikosta Kommun och politik > Nationella minoritetsspråk). Hakutoiminnon kautta löytyy lisää ruotsinkielistä saamen kieliä ja saamelaisia koskevaa sisältöä: ainakin tietoa saamenkielisten oikeuksista hallintoalueella, kunnan vähemmistökielitavoitteista, saamenkielisistä tai saameen liittyvistä (menneistä) tapahtumista sekä kunnalla työskentelevästä saamen kielikoordinaattorista (Sök: Samiska).

Arjeplogin kunnan sivustolla ei huomioida saamen kieliä lyhyttä pohjois- ja luulajansaameksi käännettyä lakitiivistelmää lukuun ottamatta. Ruotsinkielisellä sivustolla saamelaisista ja saamelaisia koskevista asioista kirjoitetaan suhteellisen paljon, ja ruotsinkielisen sivuston hakutoiminnon kautta voi löytää maininnan saamen kielikoordinaattorista (Nationella minoritetsspråk).

6.6.9 Kuntien vertailua

Suomen saamelaisten kotiseutualueen kuntien kesken on yllättävän suurta vaihtelua siinä, miten saamenkieliset verkkopalvelut on toteutettu. Parhaiten kunnan saamenkielisten tarpeet on huomioitu Utsjoen kunnan verkkosivustolla, jossa suomen- ja pohjoissaamenkieliset sivustot vastaavat sisällöltään lähes täysin toisiaan. Sivuston yhteystietoluettelossa saamenkieliset työntekijät on merkitty saamen lipulla. Inarin- ja kolttasaame on huomioitu ainoastaan Inarin kunnan verkkosivustolle, mikä on loogista, sillä kielet ovat virallisia kieliä vain Inarin kunnassa. Yllättävää on, miten vähän sisältöä Enontekiön kunnan sivustolla on pohjoissaameksi. Vaikka Sodankylän kunnasta vain osa kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen, kunnan sivustolla pohjoissaamenkielistä sisältöä on suhteellisen paljon.

Oulun kaupunki ei kuulu saamelaisten kotiseutualueeseen eikä mikään saamen kieli ole kaupungin virallinen kieli. Kaupungin sivustolla on kuitenkin suomeksi tietoa saamenkielisistä palveluista, vaikka niiden löytäminen vaatii hakutoiminnon käyttöä.

Ruotsin kuntien sivustoilla on vaihtelevissa määrin saamenkielistä sisältöä. Uumajan kunta on huomionnut sivustollaan käytännössä vain eteläsaamen ja yhdellä sanalla uumajansaamen. Eteläsaameksi on saatavilla tietoa useista kuntalaisen arkea koskettavista aiheista, joskaan ohjeiden joukossa ei ole juuri tietoa siitä, miten ja millaisia saamenkielisiä palveluita on tarjolla. Luulajan kunta taas tarjoaa pohjoissaameksi tietoa lähinnä saamenkielisille suunnatuista palveluista. Arjeplogin kunta kertoo sivustollaan vain hyvin tiiviisti saamenkielisten oikeuksista, ja tämä pohjois- ja luulajansaameksi tarjottu tiivistelmä löytyy vain ruotsinkieliseltä sivustolta.

6.7 Saamelaiskäräjät

6.7.1 Saamelaiskäräjät

Suomen Saamelaiskäräjien sivusto samediggi.fi tarjoaa tietoa saamelaisista ja saamen kielistä, Saamelaiskäräjien toiminnasta sekä ajankohtaisista asioista. Sivuston kautta voi tilata Saamelaiskäräjien kustantamia oppimateriaaleja sekä löytää saamenkielisiä freelancer-kääntäjiä ja tulkkeja. Sivusto on saatavilla suomeksi, pohjoissaameksi, inarinsaameksi, kolttasaameksi ja englanniksi. Saamelaiskäräjien nelikielisessä logossa suuremmalla fontilla ovat kolme saamen kieltä, pienemmällä suomi. (Etusivu.)

Saamen- ja suomenkieliset valikot vastaavat toisiaan, ja vaikuttaa siltä, että eri kielillä tarjottavat sisällöt vastaavat toisiaan. Kieltä vaihtaessa suomesta saameksi ja saamen kieleltä toiselle lukija pysyy samalla sivulla, mikä helpottaa sivuston monikielistä käyttöä.

Kaikkia ajankohtaisia tiedotteita ei ole saatavilla kaikilla saamen kielillä. Sivustoa maanantaina 22.4.2024 tarkastellessani viimeisin, perjantaina 19.4.2024 ilmestynyt tiedote on saatavilla ainoastaan suomeksi ja pohjoissaameksi. Tästä päättelen, että joko tiedotteen kirjoittaja on osannut sekä suomea että pohjoissaamea tai pohjoissaamea priorisoidaan tiedotteita käännettäessä ja loput käännökset julkaistaan muutaman päivän viiveellä. (Áigequovdil; Ajankohtaista; Äigikyevdil; Ääi'jpoddsaz.)

Yhteystietoluettelossa ei kerrota, mitä kieliä kukin osaa. Todennäköisesti suuri osa Saamelaiskäräjien työntekijöistä osaa ainakin jotakin saamen kieltä, mutta asiakkaan näkökulmasta kielitaidosta ei ole varmuutta. (Ohtávuotátiáđuh.)

Odotuksieni mukaisesti Saamelaiskäräjät on huomionnut saamenkieliset käyttäjät verkkosivustollaan yhtä hyvin kuin suomenkieliset. Sivustoa käyttäessä on helppo luottaa siihen, että toisiaan vastaavat ajantasaiset sisällöt ovat saatavilla eri kielillä.

6.7.2 Sametinget

Sametingetin sivusto samediggi.se (myös sametinget.se) tarjoaa tietoa Sametingetin toiminnasta, saamelaisista ja saamen kielistä sekä ajankohtaisista asioista. Sivusto on ruotsinkielinen ja sen osia on saatavilla englanniksi, pohjoissaameksi, luulajansaameksi ja eteläsaameksi. Kielivaihtoehdot näkyvät sivuston ylä- ja alavalikossa lippuina, ja saamen kielet on eroteltu saamen lippuun merkityin kirjaimin. Sivuston alalaidan kielivalikossa on lisäksi harmaasävyinen saamen lippu, jossa on U-kirjain. Tulkitsen tästä, että suunnitteilla on tarjota osa sivustosta myös uumajansaameksi. Sivuston logo on viisikielinen: viranomaisen nimi on logossa pohjois-, luulajan-, uumajan- sekä eteläsaameksi ja ruotsiksi. (Etusivu.) Kun hiiren kursorin siirtää sivuston ylävalikon otsikoiden kohdalle, otsikoiden teksti näkyy ruotsiksi sekä pohjois-, luulajan- ja eteläsaameksi.

Saamen liput toimivat linkkeinä sivuille, joille on koottu kaikki tietyllä saamen kielellä kirjoitetut sivut tai artikkelit. Kielen vaihtaminen on huomattavasti hitaampaa kuin sivuston muu käyttäminen: ruotsinkielisestä linkistä toiseen siirryttäessä sivusto toimii nopeasti, mutta saamenkieliset sivut toimivat hitaasti. Vaikka kyse on muutamista sekunneista, myös tällä voi olla vaikutusta siihen, millä kielellä asiakas käyttää sivustoa.

Kieltä vaihtaessa sivusto valikoineen muuttuu saamenkieliseksi. Saamenkielisen sivuston ylävalikon linkit vastaavat ruotsinkielisen sivuston valikoita ja siirtävät käyttäjän ruotsinkieliselle sivustolle. Sivupalkin linkit johtavat aihepiireittäin jaettuihin luetteloihin yksittäisistä saamenkielisistä artikkeleista. On epäselvää, millä perusteella tekstejä on tuotettu tai käännetty eri saamen kielille. Pohjoissaameksi ja eteläsaameksi ei ole julkaistu mitään vuoden 2024 aikana (Davvisámegillii; Åárjelsaemien). Luulajansaameksi on julkaistu vuonna 2024 kaksi artikkelia, joista toinen käsittelee luulajansaamen oikeinkirjoitusta ja toinen luulajansaamenkielistä podcastia (Julevsámegiellaj). Artikkelien yhteydessä kerrotaan julkaisupäivä, mutta listasta ei selviä, onko jotakin vanhoista artikkeleista päivitetty julkaisun jälkeen.

Ruotsin- ja saamenkielisten sisältöjen vertaaminen on vaikeaa, sillä ne on järjestetty eri tavoin. Yksittäisen sivun tai artikkelin yhteydessä on ainakin toisinaan mahdollisuus vaihtaa tekstin kieltä. Vaikuttaa siltä, että mikäli saamenkielinen käyttäjä etsii tietoa jostakin tietystä asiasta, hänellä on kaksi vaihtoehtoa: joko mennä saamenkieliselle sivustolle ja etsiä tietoa saamenkielisten artikkelien melko satunnaisen oloisesta luettelosta tai etsiä tietoa ruotsinkielisen sivuston kautta ja katsoa, olisiko tekstiä käännetty jollekin saamen kielelle.

Saamenkielisillä sivustoilla kerrotaan ruotsiksi, että saamenkieliset artikkelit on nyt järjestetty aiempaa paremmin ("Nu har vi en bättre sortering över våra artiklar på samiska!"). Vaikka sivuston saamenkieliset palvelut on edelleen järjestetty jokseenkin sekavasti, niitä on pyritty parantamaan. Yksittäisten työntekijöiden yhteystietoluettelo on saatavilla ruotsiksi ja pohjoissaameksi, mutta luettelosta ei selviä, ketkä työntekijöistä osaavat saamea.

Vaikuttaa siltä, että Sametingetin saamenkielisiä verkkopalveluita kehitetään melko satunnaisesti. Sivuston saamenkielinen käyttö on sekavaa ja hidasta. Harva teksti on saatavilla useammalla kuin yhdellä saamen kielellä.

6.7.3 Vertailua saamelaiskäräjien välillä

Siinä missä Saamelaiskäräjien sivusto on käyttökelpoinen sekä suomeksi että kaikilla Suomessa puhutuilla saamen kielillä, Sametingetin sivustoa on mielekästä käyttää lähinnä ruotsiksi. Vaikuttaa siltä, että Saamelaiskäräjät on onnistunut rakentamaan aidosti monella saamen kielellä toimivan verkkosivuston, ja sivustosta päätellen monikielisyys on itsehallintolimen keskeinen arvo, johon myös panostetaan. Verkkosivustostaan päätellen Sametinget ei samalla tavalla priorisoi saamenkielisiä palveluita: eri saamen kielillä tarjotaan eri sisältöjä, niiden julkaisu- ja latausnopeus on hidasta, eikä suurta osaa sivustosta voi käyttää saameksi.

7 Pohdintaa

Spolsky (2003: ix) kysyy: voiko kielipolitiikasta kirjoittaa tuomatta esiin henkilökohtaista näkemystä kielidiversiteetin toivottavuudesta? Kenties ei. Oma käsitykseni siitä, millaisia saamenkielisten verkkopalveluiden tulisi olla, vaikuttaa tekemiini huomioihin. Monen uralistin tavoin arvostan itse laadukkaita monikielisiä palveluita. Vaikka kieli-intoilijan näkökulmasta ideaalia voisi olla, että veroilmoituksen jättäminen ja työttömyystuen hakeminen onnistuisi verkossa piitimensaameksi, käytännössä saamenkielisten verkkopalveluiden saatavuus on kaukana tästä.

Tarkastelemani viranomaiset tarjoavat verkkosivustoillaan saamenkielisiä palveluita hyvin vaihtelevissa määrin. Utsjoen ja Inarin kuntien, Saamelaiskäräjien sekä Kelan sivustot ovat nähdäkseni aidosti käyttökelpoisia sekä suomeksi että saameksi: Utsjoen kunnan sivusto pohjoissaameksi, muut pohjois-, inarin- ja kolttasaameksi. Saamenkielistä sisältöä on runsaasti, ja ainakin joistain ajankohtaisista asioista tiedotetaan saameksi. Yksikään tarkastelemani Ruotsin viranomainen ei tarjoa siinä määrin saamenkielistä sisältöä, että verkkosivustoa olisi mahdollista tai mielekästä käyttää saameksi. Jos ruotsalaisen viranomaisen sivustolla on jotakin sisältöä saameksi, tarjolla on todennäköisesti tiivistelmä lain takaamista kielellisistä oikeuksista. Sitä ei välttämättä kerrota, miten oikeudet toteutuvat käytännössä viranomaisen kanssa asioitaessa.

Runsas sisältömäärä voi aiheuttaa viranomaiselle haasteita, jotka heikentävät saamenkielisten palveluiden saatavuutta tai luotettavuutta. Inarin kunnan saamenkieliset kalenterit eivät toimi, ja löysin sivustolta maaliskuussa 2024 kolttasaameksi tietoa kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista, vaikka kyseiset palvelut ovat kuuluneet Lapin hyvinvointialueelle vuodesta 2023. Tällaisiin ongelmiin lienee helpointa puuttua järjestelmien kehitysvaiheessa varmistamalla, että sisältöä on helppo luoda ja muokata usealle kielelle. Kun sisältöjä on satojen sivujen edestä, on huomattavan työlästä selvittää sivu kerrallaan, ovatko kaikki eri kielillä tuotetut sisällöt ajan tasalla.

Suomen kuntien verkkosivustojen välillä on yllättäviä eroja. Saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvilla kunnilla on keskenään yhtäläiset velvollisuudet tarjota saamenkielisiä palveluita, mutta verkkosivustoilla palveluiden toteutus on vaihtelevaa. Siinä missä Utsjoen kunnalla on kattava saamenkielinen sivusto, Enontekiön kunnan sivustolla on hyvin vähän saamenkielistä sisältöä. Käsittelemistäni Suomen viranomaisista vähiten saamenkielistä sisältöä on Helsingin

ja Oulun kaupunkien sivustoilla. Saamenkielisiä asuu sekä Helsingissä että Oulussa, mutta laki ei velvoita saamelaisalueen ulkopuolella sijaitsevia kaupunkeja tarjoamaan saamenkielisiä palveluita.

Odotusteni mukaisesti pohjoissaameksi on tarjolla enemmän sisältöä kuin puhujamäärältään pienemmällä saamen kielillä. Esimerkiksi Verohallinto ja Yhdenvertaisuusvaltuutettu tarjoavat enemmän sisältöä pohjoissaameksi kuin inarin- tai kolttasaameksi. Toisaalta eteläsaame korostuu Tukholman ja Uumajan kaupunkien sivustoilla. Osa viranomaisista on selkeästi pyrkinyt tarjoamaan eri saamen kielillä mahdollisimman hyvin toisiaan vastaavat sisällöt. Ruotsissa eri saamen kielillä tarjottavat sisällöt vastaavat usein toisiaan, mikä tosin selittyy lähinnä sillä, että tarkastelemillani viranomaisilla on suhteellisen vähän saamenkielistä sisältöä. Yksikään tarkastelemistani viranomaisista ei tarjoa verkkopalveluita piitimen- tai uumajansaameksi. Uumajan kaupungin sivustolla on yksi uumajansaamenkielinen sana, ja Sametingetin sivustolla kielivalikossa näkyy saamen lippu, jonka päällä on U-kirjain ja jonka tulkitsen merkitsevän uumajansaamea, joskaan sivustolla ei ole nähtävästi mitään uumajansaameksi. Piitimensaamea tarkastelemani tahot eivät huomioi tämänkään vertaa.

Yllätyin huomattessani, kuinka suuri ero Saamelaiskäräjien ja Sametingetin saamenkielisten verkkopalveluiden tasossa on. Saamenkielisten palveluiden tarjoaminen lienee kummallekin huomattavasti keskeisempi arvo kuin monelle muulle tarkastelemalleni taholle, enkä siksi usko, että Sametingetin palveluiden tasoa voi selittää valtioiden lainsäädännön eroilla. Kysetuskin on myöskään budjettieroista: Saamelaiskäräjien budjetti oli vuonna 2023 noin 9,3 miljoonaa euroa, Sametingetin noin 112 miljoonaa kruunua, joka 5.5.2024 kurssilla (1 SEK = 0,086 €) on noin 9,6 miljoonaa euroa (Talousarvio 2024; Budgetunderlag 2024–2026). Arvelen palveluiden tason kertovan eroista kieliasteissa. Ehkä Ruotsin saamelaisyhteisö ei usko, että saamen kielillä olisi mahdollista tai tarpeellista tuottaa vastaavanlaisia palveluita kuin ruotsiksi? En tiedä, hakevatko viranomaiset Saamelaiskäräjien tai Sametingetin sivustolta inspiraatiota saamenkielisten verkkopalveluiden luomiseen, mutta jos hakevat, sivustot viestivät hyvin erilaisia asioita. Saamelaiskäräjien verkkosivusto on konkreettinen todiste siitä, että usealla saamen kielellä on mahdollista tarjota yhtä laadukkaita, selkeitä ja ajantasaisia verkkopalveluita kuin valtakielelläkin. Sen sijaan Sametingetin sivusto herättää kysymyksen: jos edes saamelaisten oikeuksista huolehtivan viranomaisen sivusto ei ole yhtä käyttökelpoinen ruotsiksi kuin saameksi, miksi yhdenkään muun viranomaisen sivusto olisi?

Saamelaiskäräjien ja Sametingetin kieliratkaisujen erot saattavat selittyä osin valtioiden kielennoppimismahdollisuuksien eroilla. Suomessa on nykypäivänä mahdollista opiskella sekä pohjois-, inarin- että kolttasaamea aina kielipesästä yliopistotutkintoihin saakka. Kielitaitoisia työntekijöitä saadaan myös esimerkiksi Saamelaisalueen koulutuskeskuksen intensiiviopintojen kautta. Ruotsissa saamenkielinen opintopolku näyttää katkeavan toisen asteen opintoihin: Sametingetin tilanneraportin (Lägesrapport: De samiska språken i Sverige 2023) mukaan noin 500 oppilasta opiskelee saamea jossain vaiheessa peruskouluopintojaan, mutta lukiotasolla kieltä opiskelee vain noin kymmenen (mp.: 45, 49). Kielellisten oikeuksien toteutuminen viranomaisten kanssa asioidessa vaatii sen, että kielipolitiikan eri osa-alueet – kielen aseman suunnittelu, kielen kehittäminen ja kielikoulutuspolitiikka – toteutuvat käytännössä.

Pohdin erityisesti inarinsaamen eteen tehdyn kielenelvytystyön vaikutusta Suomen saamelaisien kieliasteisiin. Maailmallakin tunnettu menestystarina osoittaa, miten tietoisien elvytystyön myötä kieli, joka oli vaarassa kuolla sukupuuttoon, on laajentanut massiivisesti käyttöalojaan muutamassa vuosikymmenessä. Puuttuuko Ruotsista vastaavanlainen sankaritarina?

On nähdäkseni kiehtovaa, miten Ruotsin vähemmistökielilainsäädäntö vaikuttaa viranomaisien palveluihin. Laki velvoittaa viranomaiset tarjoamaan palveluita sekä suomeksi että meänkielillä mutta vain yhdellä saamen kielellä. Voisi kuvitella, että Ruotsissa asuvat suomen puhujat ymmärtäisivät kirjoitettua meänkieltä yhtä hyvin tai paremmin kuin pohjoissaamenkieliset eteläsaamea – miksi laki turvaa kahden itämerensuomalaisen kielivähemmistön oikeudet mutta ynnää saamen kielet yhdeksi? Syyt meänkielen erottamiseen suomesta löytyvät historiasta ja identiteettipolitiikasta, eivät niinkään kielellisistä eroista (ks. Pasanen ym. 2022: 68). Vaikka laissa ei mainita useampia saamen kieliä, moni tarkasteleman viranomainen kuitenkin tarjoaa verkkosivustollaan palveluita kahdella tai kolmella saamen kielellä.

Kielipolitiikan luonne on puhututtanut kielipolitiikan ja kielisuunnittelun tutkijoita läpi tutkimushistorian. Termistä *language planning* siirryttiin termiin *language policy* muun muassa siksi, että kielisuunnittelu luo kuvan tietoisista, kenties jonkin auktoriteettitahon tekemistä suunnitelmista kielen eteen. Kielipolitiikka on kuitenkin paljon muutakin kuin ylhäältä annettuja ohjeita. Kielen yhteiskunnallisten käyttöalojen laajentaminen niinkin pitkälle kuin viranomaisien palveluihin edellyttää monenlaisia kielipoliittisia ratkaisuja, kuten vähemmistökieliä tukevaa lainsäädäntöä. Olthuis ym. (2013: 1) kuitenkin huomauttavat, että mikäli toivonsa kielen elpymisestä jättää valtion toimien nojaan, kieli ehtii kuolla ennen tarpeellisten yhteiskunnallisten muutosten toteutumista. Vaikka lainsäädäntö jo olisikin vähemmistökielten puo-

lolla, matka kielellisten oikeuksien toteutumiseen on pitkä ja vaatii kielen käyttäjiltä kiinnostusta kielensä tulevaisuuteen. Kielipoliittiseen tilanteeseen vaikutetaan myös ruohonjuuritasolta.

Sekä Suomen että Ruotsin lainsäädäntö turvaa saamelaisten oikeuden ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Kielenelvytyksen näkökulmasta on olennaista, että kielen käyttöalat elävät ihmisten tarpeiden mukaan (Pasanen ym. 2022: 69–71). Jotta uhanalaisesta kielestä tulisi yhä elinvoimaisempi, sitä tulisi voida käyttää sellaisissa yhteyksissä, jotka ovat nyky-päivän kielenkäyttäjille olennaisia: veroilmoituksen tekeminen, ajan varaaminen passin uusimiseksi, opintotuen hakeminen. Viranomaisten verkkopalveluiden kehittäminen on myös kielen elvyttämistä ja kehittämistä.

Saamenkielisten verkkopalveluiden saatavuuden paraneminen vaatisi yhtäältä viranomaisten panostusta, toisaalta sitä, että saamenkieliset jaksaisivat käyttää saamenkielisiä palveluita silloinkin, kun niiden käyttäminen vaatii ylimääräistä vaivaa. Saamenkielisistä palveluista tiedotetaan heikosti, jolloin niitä ei käytetä (ks. Arola 2021; Saamelaiskäräjät: Sähköiset palvelut). Samalla viranomaiset huomaavat, että palveluita ei käytetä, jolloin niitä ei kehitetä. Koska valtakieliset palvelut ovat kattavammat ja helppokäyttöisemmät, saamenkielisiä palveluita käytetään vähemmän. Palveluita ei ole, niistä ei tiedoteta, tai niiden kehittämisen ei uskota johtavan mihinkään.

Mitä tarvittaisiin, jotta mahdollisimman monen viranomaisen saamenkieliset verkkopalvelut olisivat edes kohtuullisella tasolla? Ulkoisesta paineesta on tuskin haittaa. Apulaisoikeuskansleri kiinnitti vuonna 2019 huomiota Kelan saamenkielisten palveluiden puutteellisuuteen. Apulaisoikeuskanslerin näkemyksen mukaan verkkoasiointipalveluiden merkitys korostuu saamelaisten kotiseutualueella, jossa moni asia hoituu etäisyyksien vuoksi helpoiten digitaalisesti. (Apulaisoikeuskansleri 2019.) Aineistoni pohjalta on mahdotonta sanoa, missä määrin verkkoasiointipalveluiden taso on muuttunut aiemmasta. Oletan Kelan kuitenkin kehittäneen saamenkielisiä palveluitaan merkittävästi apulaisoikeuskanslerin kommenttien jälkeen, sillä saamenkieliset verkkopalvelut ovat nykyään melko kattavat. Verrattuna esimerkiksi Verohallinnon ja Poliisin verkkopalveluihin Kela on huomionnut monipuolisemmin eri saamen kielten puhujat. Monen asian hoitaminen on mahdollista sähköisesti, vaikka se vaatiikin käyttäjältä enemmän vaivaa kuin suomen- tai ruotsinkielinen asiointi.

Apulaisoikeuskansleri kehotti Kelaa kiinnittämään ”vakavaa huomiota” saamenkielisten sähköisten palveluidensa puutteellisuuden korjaamiseen. Sitä apulaisoikeuskanslerin ratkaisu ei

kerro, mitä tapahtuisi tai olisi tapahtunut, jos aiheeseen ei olisi kehotuksen jälkeen kiinnitetty vakavaa huomiota. Pasanen ym. (2022: 71) toteavat, että vaikka monella uralilaisella vähemmistökielellä on lain turvaama asema, oikeuksien toteuttamatta jättämisestä ei seuraa sanktioita. Niin kauan kuin olemattomista saamenkielisistä palveluista saa vain satunnaisia nuhteita, on nähdäkseni todennäköistä, että moni viranomainen näkee saamen kielten huomioimiseksi mahdollisimman vähän vaivaa ja katsoo, riittääkö se.

Kuinka paljon saamenkielisiä palveluita sitten olisi tarpeeksi? Vähimmillään aineistoni viranomaiset kertovat saamenkielisten oikeuksista ja osallistamisesta päätöksentekoon – aiheita, jotka moni ilmeisimmin yhdistää kielipolitiikkaan. Minimi tuskin riittää, jos tavoitteena on, että saamenkielisiä verkkosisältöjä vilkaistaan muutenkin kuin ohimennen. Voisi ajatella, että keskeisin asia, josta viranomaiset voisivat saameksi tiedottaa, olisivat viranomaisen tarjoamat saamenkieliset asiointimahdollisuudet, siis se, miten kielellisiä oikeuksia voi toteuttaa käytännössä. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole: viranomainen saattaa aloittaa käännöstyön jostakin aivan muusta, kuten kunnan eri palveluista tiivistelmiä tarjoava Uumajan kunta. Saameksi saatetaan tarjota satunnaista tietoa samalla kun tietoa viranomaisen peruspalveluista ei ole. On toki tarpeellista kertoa sekä valtakielen että vähemmistökielten puhujille siitä, miten elämää voi elää turvassa väkivallalta, mutta kuka tällaista tietoa tulee etsineeksi Försäkringskassanin saamenkieliseltä sivustolta, jolla ei ole juuri muuta sisältöä?

Mikäli verkkoasiointi saameksi ei ole mahdollista, näen ensisijaisen arvokkaana tiedon siitä, miten saamenkielistä palvelua voi saada esimerkiksi puhelimesta tai viranomaisen toimipisteellä vieraillessa. Tällaista tietoa on saatavilla satunnaisesti: moni viranomainen kertoo, että saamenkielisellä asiakkaalla on oikeus tulkkiin, mutta tietoa siitä, miten tulkin saa, ei välttämättä ole ja tulkin järjestäminen todennäköisesti vaatii valtakielistä asiointia. Saamenkielisiltä sivuilta tai sivustoilta voi löytyä yhteystietoluettelo, mutta siitä tuskin selviää, kenen kanssa voi asioida saameksi. Iloisena poikkeuksena tähän on Utsjoen kunta, jonka yhteystietoluettelon saamen liput kertovat virkailijoiden kielitaidosta.

Harva viranomainen tarjoaa ajankohtaisia tiedotteita saameksi, saati useammalla saamen kielellä. Edes Saamelaiskäräjät, jolla oletan olevan runsaasti enemmän saamenkielistä henkilökuntaa kuin useimmilla viranomaisilla, ei julkaise kaikkia tiedotteitaan yhtä aikaa suomeksi, pohjoissaameksi, inarinsaameksi ja kolttasaameksi. Kyse tuskin on siitä, että osaa ei nähdä tarpeelliseksi kääntää puhujamäärältään pienemmille saamen kielille, vaan todennäköisesti siitä, että kääntäminen vaatii aikaa ja kääntäjiä. On loogista, että viranomaiset, joilla on Saa-

melaiskäräjiä vähemmän saamea osaavaa henkilökuntaa, priorisoivat tiedotteistaan käännettäviksi sellaiset, jotka koskevat saamelaisia: Kela kääntää tiedotteen uusista saamenkielisistä kuntoutusmateriaaleista kolmelle saamen kielelle, mutta äitiyspakkauksen sisältöä koskeva tiedote jää kääntämättä. Tällaiset valinnat sisältävät aina oletuksia siitä, mikä kielen käyttäjille on olennaista. Saamenkieliset kuntoutusmateriaalit toki kiinnostanevat ensisijaisesti saamenkielisiä asiakkaita, mutta miksi äitiyspakkauksen sisältö ei olisi olennaista tietoa saamenkielille lapsiperheille?

Verkkosivustoille vähemmistökielistä sisältöä tuottaessa hyvä puoli on se, että kääntää voidaan melko vähällä vaivalla tietoa myös sellaisista palveluista, joita ei muuten voida tarjota saameksi. Esimerkiksi Uumajan kunnassa ei välttämättä ole ketään saamenkielistä rakennuslupien asiantuntijaa, mutta rakennuslupia käsittelevän tiedon tarjoamiseen verkossa tarvitaan vain kääntäjä. Vähemmistökielisten sisältöjen luominen voi kenties vähentää tulkkauspalveluiden tarvetta, jos ainakin yksinkertaisempiin kysymyksiin voi löytää vastauksen jo viranomaisen verkkosivustolta.

Saamenkielisiä sisältöjä tarkastellessani en voi olla pohtimatta: kenelle nämä on tehty? Jos saamenkielistä sisältöä ei ole riittävästi, käyttäjän on joka tapauksessa vaihdettava kieltä. Kenelle vähistä saamenkielisistä sisällöistä on silloin hyötyä? Pohdin myös, onko olemassa ihmisiä, joiden on helpompi asioida viranomaisten kanssa kirjallisesti inarin- tai kolttasaameksi kuin suomeksi. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteissä saamenkielisen henkilöstön tarve on suuri, sillä ikääntyneet äidinkielliset saamen puhujat tarvitsevat saamenkielistä hoivaa. Samat ihmiset harvoin osaavat lukea ja kirjoittaa saamea, eikä saamenkielisiä verkkopalveluita siis todennäköisesti tuoteta heitä varten. Ketkä siis käyttävät palveluita, jotka on tehty vähemmistökielille, joita puhutaan lähes ainoastaan Suomen rajojen sisäpuolella? Kolmen valtion alueelle levittävä pohjoissaame voisi periaatteessa auttaa esimerkiksi Norjassa asuvaa saamen puhujaa ymmärtämään Poliisin verkkosivuston sisältöjä, tai suomea ja pohjoissaamea hallitseva Ruotsiin muuttanut henkilö voi hyötyä vähemmistökielisistä sisällöistä tilanteissa, joissa skandinaavisten kielten ymmärtäminen on vaikeaa. Vaikka saamen puhuja osaisikin lukea ja kirjoittaa saamea, alkukieltä tarkoin noudattavat käännökset viranomaisteksteistä ovat helposti vaikeaselkoisia (aiheesta lisää Sorjonen ym. 2010). Viranomaistekstien kääntäminen vaatii myös uuden sanaston luomista ja omaksumista, eikä sanasto välttämättä ole aihepiiriin tottumattomalle vähemmistökielen käyttäjälle tuttua tai intuitiivista.

Saamenkielisten verkkopalveluiden käyttäjä törmää ajoittain melko erikoisiin ratkaisuihin. Nähdäkseni esimerkiksi siinä ei ole järkeä, että Inarin kunnalla on pohjoissaamenkielinen kalenteri, jossa ei kuitenkaan ole ollenkaan tapahtumia. Yhtä lailla hämmentävää on, että Arjeplogin kunnan ruotsinkieliselle sivustolle on kätkeyty usean linkin taakse lyhyt teksti pohjois- ja eteläsaameksi – kenen löydettäväksi? Osa viranomaisista kertoo saameksi, miten viranomaisen kanssa voi asioida suomeksi tai ruotsiksi; suuri osa ei kerro ollenkaan, millä kielellä asiointi on mahdollista.

Onko realistista pyrkiä siihen, että nykyistä useammat viranomaiset pystyisivät tarjoamaan saameksi yhtä laadukkaita palveluita kuin valtakielellä? Voiko kaiken lisäksi odottaa, että ajantasaisia palveluita pystyttäisiin tuottamaan useammalla kuin yhdellä saamen kielellä? Saamelaiskäräjät sekä osa Suomen viranomaisista osoittavat, että laadukkaiden saamenkielisten verkkopalveluiden tuottaminen on mahdollista.

Jos saamenkielistä sisältöä on vähän, kokonaisten verkkosivustojen kääntäminen voi tuntua mahdottomalta tehtävältä. Jokaisen saamenkielisille palveluita tarjoavan viranomaisen kannattaisi huolehtia edes perusasioista: Voiko viranomaisen kanssa asioida saameksi ja jos voi, miten ja milloin? Tarvitseeko asiointiin tulkin, ja miten häneen saa yhteyden? Löytyykö saamenkielisistä palveluista helposti tietoa viranomaisen verkkosivustolta? Onko viranomaisella saamenkielistä henkilöstöä, ja voiko heidän yhteystietojensa yhteyteen lisätä maininnan kielitaidosta? Vähemmistökielilakien siteeraaminen tai teiden kunnossapitoa ja ihmiskauppaa käsittelevien tekstien kääntäminen eivät korvaa palveluista tarjottavia perustietoja.

Vaikka palveluiden laatu ja monipuolisuus vaihtelevat, lähes kaikki aineistoni viranomaiset ovat ainakin yrittäneet saamenkielisten verkkopalveluiden tarjoamista. Jos yhteiskunta sekä saamen kieliyhteisö näkevät arvon palveluiden kehittämisessä, saamenkielisten verkkopalveluiden tulevaisuus on toivottavasti yhä valoisampi. Tärkeää olisi, että nykyisistä ja tulevista palveluista myös tiedotettaisiin. Vain sitä kautta käyttäjät löytävät palveluiden pariin.

8 Lopuksi

Sekä Suomessa että Ruotsissa saamelaisilla on oikeus käyttää ja kehittää kieltään. Tämä ei vielä tarkoita, että palveluita olisi saatavilla eri saamen kielillä.

Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt tarkastelemaan tiettyjen Suomen ja Ruotsin viranomaisten saamenkielisiä verkkopalveluita tiettyinä ajankohtana. Havaintojeni perusteella viranomaisilla on keskenään hyvin erilaisia tapoja huomioida saamenkieliset käyttäjänsä: osa keskittyy kirjoittamaan vain sellaisista aiheista, jotka olettaa saamenkielisille olennaisiksi, osa kääntää monista eri aiheista sisältöjä saameksi, osa ei huomioi saamenkielisiä verkkosivustollaan mitenkään.

Tutkimusta olisi voinut jatkaa huomattavasti pro gradu -tutkielman mahdollistamaa laajuutta pidemmälle ottamalla vertailuun yhä enemmän viranomaisia tai laajentamalla vertailua muihin saamelaisalueen valtioihin Norjaan ja Venäjälle. Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista kuulla viranomaisten näkemyksiä siitä, millä perustein palveluita on tuotettu saameksi. Mikäli tavoitteena on saamenkielisten palveluiden parantaminen, viranomaisilta voisi myös kysyä, millaista tukea he tarvitsisivat aiheeseen liittyen. Myös saamenkielisten käyttäjien kokemukset ovat jääneet tässä tutkielmassa huomiotta, ja mahdollisissa jatkoselvityksissä olisi kiinnostavaa keskittyä siihen, millä perustein saamenkieliset käyttäjät päättävät, käyttävätkö he saamen- vai valtakielisiä verkkosisältöjä.

Parhaassa tapauksessa (suomenkieliset) viranomaiset voivat käyttää tätä tutkielmaa vertaillakseen saamenkielisiä sähköisiä palveluitaan muihin viranomaisiin ja löytääkseen ratkaisuja palveluiden kehittämiseksi. Tutkielman havainnot ja niiden pohjalta tehdyt päätelmät vanhenevat toivottavasti nopeasti viranomaisten kehittäessä saamenkielisiä palveluitaan yhä monipuolisemmiksi.

Lähteet

Aineistolähteet

Arjeplog

Etusivu. <https://www.arjeplog.se/#>. Viitattu 25.3.2024.

Nationella minoritetsspråk. <https://www.arjeplog.se/kommun--politik/nationella-minoritetssprak>. Viitattu 25.3.2024.

Sök: Samiska. <https://www.arjeplog.se/toppmeny/sok?query=samiska&submit=S%C3%B6k>. Viitattu 25.3.2024.

Diskrimineringsombudsmannen

Choose language. <https://www.do.se/choose-language>. Viitattu 16.4.2024.

Etusivu. <https://www.do.se/>. Viitattu 16.4.2024.

Ilmmut vealaheami. <https://www.do.se/choose-language/samiska-nordsamiska/ilmmut-vealaheami>. Viitattu 16.4.2024.

Tee kantelu syrjinnästä. <https://www.do.se/choose-language/finska/tee-kantelu-syrjinnasta>. Viitattu 16.4.2024.

Enontekiö

Etusivu. <https://enontekio.fi/>. Viitattu 25.3.2024.

Sámegielat bálvalusat. <https://enontekio.fi/kunta-ja-hallinto/saamenkieliset-palvelut/>. Viitattu 25.3.2024.

Försäkringskassan

Davvisámegiela [sic]. <https://www.forsakringskassan.se/information-in-other-languages/nordsamiska>. Viitattu 2.4.2024.

Etusivu. <https://www.forsakringskassan.se>. Viitattu 2.4.2024.

Information in other languages. <https://www.forsakringskassan.se/information-in-other-languages>. Viitattu 2.4.2024.

Suomeksi. <https://www.forsakringskassan.se/information-in-other-languages/finska>. Viitattu 2.4.2024.

Vuoigatvuodát = Du vuoigatvuodát ja geatnegasvuodát go dus lea oktavuoha Dáhkádusgássain. <https://www.forsakringskassan.se/information-in-other->

languages/nordsamiska/dina-rattigheter-och-skyldigheter-i-kontakten-med-forsakringskassan. Viitattu 2.4.2024.

Helsinki

Etusivu. <https://www.hel.fi/fi>. Viitattu 5.4.2024.

Inari

Dáhpáhusat. https://www.inari.fi/se_no/dahpahasat.html. Viitattu 25.3.2024.

Etusivu. <https://www.inari.fi/fi/etusivu.html>. Viitattu 25.3.2024.

Lettõõttâmpooddka'Indar. <https://www.inari.fi/fi/tapahtumakalenteri>. Viitattu 25.3.2024.

Perhekeskus. <https://www.inari.fi/fi/perhekeskus.html>. Viitattu 25.3.2024.

Saamen kielistrategia. https://www.inari.fi/se_no/balvalusat/halddasanbalvalusat/saamen-kielistrategia.html. Viitattu 25.3.2024.

Samigielat bargit. https://www.inari.fi/se_no/oktavuohtadiedut-2/samigielat-bargit.html. Viitattu 25.3.2024.

Sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzkkõõzz. <https://www.inari.fi/se/se/kaazzkoozz/sosiaal-datiõrvâsvuõttkääzkkoozz.html>. Viitattu 25.3.2024.

Sämikielâlii pargeeh. https://www.inari.fi/se_fi/ohtavuodatiaduh-2/samikielâlii-pargeeh.html. Viitattu 25.3.2024.

Sää'mkiõllsaz tuâjjla. <https://www.inari.fi/se/se/ohtvuotttead/saa-ca-b9mkiõllsaz-tuâjjla.html>. Viitattu 25.3.2024.

Tábáhtusáhkalendar [sic]. https://www.inari.fi/se_fi/tahtahtusahkalender.html. Viitattu 25.3.2024.

Kansaneläkelaitos

Áigeguovdilis. <https://www.kela.fi/web/davvisamegillii/aigeguovdilis>. Viitattu 5.4.2024.

Ajankohtaista henkilöasiakkaalle. <https://www.kela.fi/ajankohtaista-henkiloasiakkaat>. Viitattu 5.4.2024.

Anarâškielâ. <https://www.kela.fi/web/anaraskielan/anaraskiela>. Viitattu 2.4.2024.

Davvisamegiella. <https://www.kela.fi/web/davvisamegillii/davvisamegiella>. Viitattu 2.4.2024.

Etusivu. <https://kela.fi>. Viitattu 2.4.2024.

Lomakkeet. <https://www.kela.fi/lomakkeet>. Viitattu 5.4.2024.

Lomaakk. <https://www.kela.fi/web/nuorttsaamkiolle/lomaakk>. Viitattu 5.4.2024.

Luámáttuvah. <https://www.kela.fi/web/anaraskielan/luamattuvah>. Viitattu 2.4.2024.

Nuorttsää'mkiöll. <https://www.kela.fi/web/nuorttsaamkiolle/nuorttsaamkioll>. Viitattu 2.4.2024.

Other languages. <https://kela.fi/other-languages>. Viitattu 2.4.2024.

Puhelimist. <https://www.kela.fi/web/anaraskielan/puhelimist>. Viitattu 19.4.2024.

Skovit. <https://www.kela.fi/web/davvisamegillii/skovit>. Viitattu 5.4.2024.

Telefovnain. <https://www.kela.fi/web/davvisamegillii/telefovnain>. Viitattu 19.4.2024.

Te'lfoonast. <https://www.kela.fi/web/nuorttsaamkiolle/telfoonast>. Viitattu 19.4.2024.

Uuccâm já máksim. <https://www.kela.fi/web/anaraskielan/uuccam-ja-maksim>. Viitattu 2.4.2024.

Äigikyevdil. <https://www.kela.fi/web/anaraskielan/aigikyevdil>. Viitattu 5.4.2024.

Ääi'jpoddsaz. <https://www.kela.fi/web/nuorttsaamkiolle/aaijpoddsaz>. Viitattu 5.4.2024.

Luulaja

Davvisamegiella. <https://www.lulea.se/language/davvisamegiella.html>. Viitattu 5.4.2024.

Etusivu. <https://www.lulea.se/>. Viitattu 5.4.2024.

Suomeksi. <https://www.lulea.se/language/suomeksi.html>. Viitattu 5.4.2024.

Oulu

Etusivu. <https://www.ouka.fi/>. Viitattu 24.3.2024.

Saamelaiset. <https://www.ouka.fi/saamelaiset>. Viitattu 24.3.2024.

Poliisi

Áiggivárren. <https://asiointi.poliisi.fi/ajanvaraus-fe>. Viitattu 8.4.2024.

Asioi verkossa. <https://asiointi.poliisi.fi/>. Viitattu 8.4.2024.

Etusivu. <https://poliisi.fi/etusivu>. Viitattu 8.4.2024.

Saamelaiskäräjät

Áigeguovdil. <https://samediggi.fi/dav/aigeguovdil/>. Viitattu 22.4.2024.

Ajankohtaista. <https://samediggi.fi/ajankohtaista/>. Viitattu 22.4.2024.

Ohtâvuotâtiáduh. <https://samediggi.fi/an/ohtavuotatiaduh/>. Viitattu 22.4.2024.

Äigikyevdil. <https://samediggi.fi/an/aigikyevdil/>. Viitattu 22.4.2024.

Ääi'jpoddsaz. <https://samediggi.fi/nuo/aaijpoddsaz/>. Viitattu 22.4.2024.

Sametinget

Davvisámegillii. <https://www.sametinget.se/lang/sme>. Viitattu 22.4.2024.

Etusivu. <https://www.sametinget.se/>. Viitattu 22.4.2024.

Julevsámegiellaj. <https://www.sametinget.se/lang/smj>. Viitattu 22.4.2024.

Åárjelsaemien. <https://www.sametinget.se/lang/sma>. Viitattu 22.4.2024.

Skatteverket

Etusivu. <https://www.skatteverket.se/>. Viitattu 5.4.2024.

Mijá doajmma.

<https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/davvisamigiellajulevsamegiellaaarjelsaemiensamiska/mijadoajmma.4.b1014b415f3321c0de44d.html>. Viitattu 5.4.2024.

Mijjen darjome.

<https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/davvisamigiellajulevsamegiellaaarjelsaemiensamiska/mijjendarjome.4.b1014b415f3321c0de428.html>. Viitattu 5.4.2024.

Min doaibma.

<https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/davvisamigiellajulevsamegiellaaarjelsaemiensamiska/mindoaibma.4.7856a2b411550b99fb7800086465.html>. Viitattu 5.4.2024.

Other languages.

<https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages.4.34a801ea1041d54f9e280025.html>. Viitattu 5.4.2024.

Samiska.

<https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/davvisamigiellajulevsamegiellaaarjelsaemiensamiska.4.1a098b721295c544e1f800015203.html>. Viitattu 5.4.2024.

Sodankylä

Etusivu. <https://www.sodankyla.fi/>. Viitattu 25.3.2024.

Oktavuodadieđut. <https://www.sodankyla.fi/ps/oktavuodadiedut/>. Viitattu 25.3.2024.

Ovdasiidu. <https://www.sodankyla.fi/ps/>. Viitattu 25.3.2024.

Tukholma

Etusivu. <https://start.stockholm/>. Viitattu 7.4.2024.

Förskola på nationella minoritetsspråk. <https://forskola.stockholm/sok-plats-pa-forskolan/nationella-minoritetssprak/>. Viitattu 16.4.2024.

Other languages. <https://start.stockholm/other-languages/>. Viitattu 7.4.2024.

Stockholmma gávpoga boarrásiidfuolaheapmi. <https://aldreomsorg.stockholm/other-languages/boarrasiidfuolaheapmi/>. Viitattu 16.4.2024.

Vanhustenhoito Tukholman kaupungissa. <https://aldreomsorg.stockholm/other-languages/vanhustenhoito/>. Viitattu 16.4.2024.

Utsjoki

Etusivu. <https://www.utsjoki.fi/>. Viitattu 25.3.2024.

Oktavuodadiedut. <https://www.utsjoki.fi/se/gielda-ja-mearradusdahkan/oktavuodadiedut/>. Viitattu 25.3.2024.

Ovdasiidu. <https://www.utsjoki.fi/se/>. Viitattu 25.3.2024.

Yhteystiedot. <https://www.utsjoki.fi/kunta-ja-paatoksenteko/yhteystiedot/>. Viitattu 25.3.2024.

Uumaja

Bïgkemeluhpie jïh bïgkemetjaalasovveme.

<https://www.umea.se/kommunochpolitik/languages/samiengiallïje/sïbredahkehoksetïmmïeh/bïgkemeluhpiejïhbïgkemetjaalasovveme.4.333c64e217718860a231174.html>.

Viitattu 26.3.2024.

Bygglovsprocessen.

<https://www.umea.se/byggaboochmiljo/bygganyttandraellerriva/bygglovsprocessen.4.1c16b00a1742340e02e5fd.html>.

Viitattu 26.3.2024.

Etusivu. <https://www.umea.se/>. Viitattu 26.3.2024.

Languages.

<https://www.umea.se/kommunochpolitik/languages.4.1c16b00a1742340e02e1dd1.html>.

Viitattu 26.3.2024.

Sámiengiällïje.

<https://www.umea.se/kommunochpolitik/languages/samiengiallïje.4.4b6d645e17520a0e6a5c1e.html>.

Viitattu 26.3.2024.

Suomeksi.

<https://www.umea.se/kommunochpolitik/languages/suomeksi.4.4b6d645e17520a0e6a5c29.html>.

Viitattu 26.3.2024.

Verohallinto

Bálvalus sámegillii. https://vero.fi/other_language/balvalus_samegilli/. Viitattu 5.4.2024.

Other languages. https://vero.fi/other_language/. Viitattu 5.4.2024.

Sámegielat skovit ja prentosat.

https://vero.fi/other_language/balvalus_samegilli/samegielat_skovit_ja_prentosa/. Viitattu 5.4.2024.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Áigeguovdil. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/se/aigeguovdil>. Viitattu 18.4.2024.

Ajankohtaista. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/ajankohtaista>. Viitattu 18.4.2024.

Anarâškielâ. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/en/smn>. Viitattu 18.4.2024.

Áššehasbálvalus. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/se/assehasbalvalus>. Viitattu 18.4.2024.

Etusivu. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/etusivu>. Viitattu 18.4.2024.

Nuõrttsää'mm. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/en/sms>. Viitattu 18.4.2024.

Ovdasiidu. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/se/ovdasiidu>. Viitattu 18.4.2024.

Muut lähteet

Apulaisoikeuskansleri 2019. Kelan parannettava saamenkielisiä palveluitaan. Diaarinumero OKV/1161/1/2018. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 24.4.2024. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/2019/20194846>.

Arola, Laura 2021. *Saamebarometri 2020 – selvitys saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta*. Oikeusministeriö, Helsinki. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 10.4.2024. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162826>.

Barruk, Henrik 2008: *Samiskan i Sverige. Rapport från språkkampanjrådet 2008. En sammanställning av befintliga resultat och fakta om samiskans användning och utbredning i Sverige*. Sametinget.

Budgetunderlag 2024–2026 = Sametingets budgetunderlag 2024–2026. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 5.5.2024. Saatavissa: <https://www.sametinget.se/176627>.

Diskrimineringslag 2008:567. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 4.4.2024. Saatavissa: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567/.

- Filipović–Pütz 2016 = Filipović Luna; Pütz, Martin 2016. *Endangered Languages and Languages in Danger : Issues of documentation, policy, and language rights (Volume 42)*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- Hallitusmuoto 1974:152 = Kungörelse om beslutad ny regeringsform 1974:152. [Verkkójulkaisu.] Viitattu 4.4.2024. Saatavissa: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152/.
- Haugen, Einar 1961. Language planning in modern Norway. *Studies by Einar Haugen*. s. 422–432. De Gruyter, Berliini 1972.
- HE 100/2023 = Hallituksen esitys 100/2023 eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta. [Verkkójulkaisu.] Viitattu 10.4.2024. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2023/20230100>.
- HE 241/2020 = Hallituksen esitys 241/2020 eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi. [Verkkójulkaisu.] Viitattu 10.4.2024. Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>.
- Isof 2024: Språken i Sverige. [Verkkójulkaisu.] Viitattu 13.4.2024. Saatavissa: <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-flersprakighet/spraken-i-sverige>.
- Johnson, David Cassels 2013. *Language Policy*. Research and Practice in Applied Linguistics. Palgrave Macmillan, Lontoo.
- Keva, Juho 2021. Oulusta tullut Suomen suurin saamelaiskylä – Helsinki on viides. [Verkkójulkaisu.] Viitattu 13.3.2024. Saatavissa: <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2021/oulusta-on-tullut-suomen-suurin-saamelaiskyla/>.
- Kielilaki = Kielilaki 6.6.2003/423. [Verkkójulkaisu.] Viitattu 15.3.2024. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030423>.
- Koponen, Eino 2022. Saami – General introduction. *The Oxford Guide to the Uralic Languages*, s. 107–112. Toim. Marianne Bakró-Nagy, Johanna Laakso, Elena Skribnik. Oxford University Press, New York 2022.
- Kotus. Kielipolitiikka. [Verkkójulkaisu.] Viitattu 13.4.2024. Saatavissa: <https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka>.

- Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 4.4.2024. Saatavissa: <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och-sfs-2009-724/>.
- Laki hyvinvointialueesta 611/2021 = Laki hyvinvointialueesta 29.6.2021/611. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 2.4.2024. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2021/20210611>.
- Laki saamelaiskäräjistä = Laki saamelaiskäräjistä 17.7.1995/974. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 13.3.2024. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974>.
- Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 = Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 2.4.2024. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161492>.
- Lägesrapport. De samiska språken i Sverige 2023*. Sametinget. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 15.4.2024. Saatavissa: https://www.sametinget.se/lagesrapporter_sprak.
- Minoritet.se 2023. Kommuner i förvaltningsområdet för samiska. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 20.4.2024. Saatavissa: <https://minoritet.se/kommuner-i-forvaltningsområdet-for-samiska>.
- Oktavuohta: Saame koulutuksessa. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 20.3.2024. Saatavissa: <https://www.oktavuohta.com/saame-koulutuksessa>.
- Olthuis, Marja-Liisa 2003: Uhanalaisen kielen elvyttäminen: esimerkkinä inarinsaame. *Virittäjä 107*, s. 568–579. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Kotikielen Seura, Helsinki.
- Olthuis ym. 2013 = Olthuis, Marja-Liisa; Kivelä, Suvi; Skutnabb-Kangas, Tove 2013. *Revitalising Indigenous Languages: How to Recreate a Lost Generation*. Multilingual Matters, Bristol.
- Pasanen, Annika 2015. *Kuávsui já peeivičuová ‘Sarastus ja päivänvalo’: inarinsaamen revitalisaatio*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Pasanen ym. 2022 = Pasanen, Annika; Laakso, Johanna; Sarhimaa, Anneli 2022. The Uralic Languages – Endangerment and revitalization. *The Oxford Guide to the Uralic Languages*, s. 68–78. Toim. Marianne Bakró-Nagy, Johanna Laakso, Elena Skribnik. Oxford University Press, New York 2022.
- Pasilan peruskoulu. Helsingin kaupunki. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 7.3.2024. Saatavissa: <https://www.hel.fi/fi/kasvatus-ja-koulutus/pasilan-peruskoulu>.
- Pitesamiska 2024. Sametinget. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 20.3.2024. Saatavissa: <https://www.sametinget.se/47481>.

- Ricento, T. 2000. Historical and theoretical perspectives in language policy and planning. *Journal of Sociolinguistics* 4(2): 196–213. Blackwell Publishers Ltd.
- Ricento, T. 2006 (toim.). *An Introduction to Language Policy: Theory and Method*. Blackwell Publishing, Malden, MA.
- Ruotsin vähemmistökielilaki 2009:724 = Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.
- Räsänen, Matti 2019. Äidinkieli väestökisterissä? *Virallinen lehti*. 10/5.2.2019. Edita Lakietieto Oy, Helsinki.
- Saamelaiskäräjät: Sähköiset palvelut. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 24.4.2024. Saatavissa: <https://samediggi.fi/vastualueet/saamen-kielet/viranomaisille-saamelaisten-kielellisista-oikeuksista/kielelliset-oikeudet-ovat-perusoikeuksia/sahkoiset-palvelut/>.
- Saamelaiskäräjät: Tietoa meistä. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 20.3.2024. Saatavissa: <https://samediggi.fi/tietoa-meista/>.
- Saamelaiskäräjät 2024. Saamelaisten lukumäärä vuoden 2023 saamelaiskäräjien vaaleissa. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 18.4.2024. Saatavissa: <https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/?f=dokumenttipankki/tilastoja>.
- Saamen kielilaki = Saamen kielilaki 15.12.2003/1086. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 24.4.2024. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20031086#L2P8>.
- Salminen, Tapani 2023. On the demography, endangerment, and revitalization of the Uralic languages. *The Uralic Languages*, s. 81–116. Toim. Daniel Abondolo ja Riitta-Liisa Valijärvi. 2. painos. Routledge, Lontoo / New York 2023.
- Sameskolstyrelsen. Utbildning. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 20.3.2024. Saatavissa: <https://sameskolstyrelsen.se/skola-utbildning/>.
- Sametinget. Kortfakta. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 17.4.2024. Saatavissa: <https://www.sametinget.se/kortfakta>.
- Sametinget 2024. Statistik från sameröstlängden. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 6.3.2024. Saatavissa: <https://www.sametinget.se/6434>.
- Sametingslag 1992:1433. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 13.4.2024. Saatavissa: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/sametingslag-19921433_sfs-1992-1433/#K2.
- Siegl, Florian 2017. *Ume Saami – The forgotten language*. Études finno-ougriennes, 48.
- Skollag 2010:800. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 16.3.2024. Saatavissa: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/.

- Sorjonen ym. 2010 = Sorjonen, Marja-Leena; Lappalainen, Hanna; Vilkuna, Maria 2010. Johdatusta kirjan artikkeleihin. – *Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan*, s. 9–21. Toim. Hanna Lappalainen, Marja-Leena Sorjonen ja Maria Vilkuna. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1262. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.
- Sosiaalipalvelulaki 2001:453 = Socialtjänstlag 2001:453. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 10.4.2024. Saatavissa: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453/.
- Spolsky, Bernard 2009. *Language policy*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Språklag 2009:600. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 15.3.2024. Saatavissa: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/spraklag-2009600_sfs-2009-600/.
- Språkliga rättigheter 2021 = Sametinget begär en särskild lag för språkliga rättigheter 7.2.2021. Sametinget. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 24.4.2024. Saatavissa: <https://www.sametinget.se/155693>.
- Suomen perustuslaki 1999/731 = Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 13.3.2024. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.
- Talousarvio 2024 = Saamelaiskäräjien toimintasuunnitelma-talousarvio 2024. Saamelaiskäräjät. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 5.5.2024. Saatavissa: https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/?f=dokumenttipankki/kertomukset_ohjelmat_ja_suunnitelmat/suunnitelmat.
- Tilastokeskus. 2023. Väestörakenne 31.12.2022.
- Todal, Jon 2006. The Southern Saami language in Svahken Sijte. *Small languages and small language communities* 52, s. 147–158. Toim. Nancy J. Dorian. *International Journal of the Sociology of Language* 180. De Gruyter, Berliini.
- Umesamiska 2023. Sametinget. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 20.3.2024. Saatavissa: <https://www.sametinget.se/umesamiska>.
- Umeå universitet. Samiska. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 13.3.2024. Saatavissa: <https://www.umu.se/utbildning/amnen/samiska/>.
- Unesco 2003 = UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages 2003. *Language vitality and endangerment*. Pariisi 2003.
- Unesco n.d. = UNESCO n.d. The World Atlas of Languages. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 20.3.2024. Saatavissa: <https://en.wal.unesco.org/>.

Valijärvi, Riitta-Liisa; Wilbur, Joshua 2011: The Past, Present and Future of Pite Saami Language: Sociological Factors and Revitalization Efforts. *Nordic Journal of Linguistics* 34 (3): 295–329. Cambridge University Press, Cambridge.

Yhdenvertaisuuslaki = Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325. [Verkojulkaisu.] Viitattu 15.3.2024. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>.

Ylikoski, Jussi. Suulliset kommentit huhtikuussa 2024.